

Četvrti kongres URSSJ-a i pitanje jedinstva radničke klase

BOSILJKA JANJATOVIĆ

Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, SFRJ

Četvrti kongres Ujedinjenoga radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije (URSSJ), održan 17. i 18. travnja 1938. godine u Zagrebu, u tek dovršenoj zgradi Radničke komore¹ na tadašnjem Krešimirovom trgu (danas Lenjinov trg), iznova je afirmirao, uostalom kao i svi kongresi, politički i sindikalni, koje su organizirali pripadnici revolucionarnoga radničkog pokreta, odnosno članovi i simpatizeri Komunističke partije Jugoslavije od 1919. godine nadalje², ideju jedinstva radničke klase kao potrebu i mogućnost u borbi s klasno jedinstvenom buržoazijom i njezinim režimima. Manifestacija jedinstva iskazana na tome kongresu nije, dakle, bila neka posebna novost u radničkom pokretu u Jugoslaviji i Hrvatskoj, ali je bila izraz ne samo ponešto izmijenjenih odnosa u sindikalnom pokretu i u radničkoj klasi, nego i dokaz da je u odnosima buržoazije i radništva jedinstvo radnika svakodnevna potreba, uvjet za ostvarenje ciljeva, a također da je moguće i ostvarivo. No, prije obrazloženja naslovljene teme i ukazivanja na njezine najvažnije aspekte, valja ukratko izlo-

¹ Zgrada Radničke komore, te ustanove za zaštitu radnika osnovane 1922. godine, građena je nakon dugih priprema od 1934. do studenog 1937. godine kad je useljena. U njoj je bilo sjedište i sindikalnih organizacija, prvenstveno URSSJ-ovih saveza. Usp. B. Janjatović, Kuća radničke borbe. U povodu četrdesetogodišnjice izgradnje Doma Radničke komore u Zagrebu, *Radničke novine*, 1, 9. i 16. I 1978.

² O tome se pitanju neposredno i posredno raspravljalo, o njemu su se donosile odluke i rezolucije od Osnivačkog kongresa Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunističke), odnosno Centralnoga radničkoga sindikalnog vijeća Jugoslavije u travnju 1919. godine, zatim Drugoga, Vukovarskog kongresa KPJ 1920, kongresa Nezavisnih sindikata 1927. godine, Trećega i Četvrtog kongresa KPJ 1926. i 1928. godine sve do Pete zemaljske konferencije KPJ 1940. godine. Usp. objavljene izvore: Dokumenti Centralnog radničkog sindikalnog vijeća Jugoslavije 1919—1921, Beograd 1983; Dokumenti centralnih organa zemaljskih sindikalnih saveza Jugoslavije 1919—1921, Beograd 1987; Treći kongres KPJ (17—22. maj 1926). Plenarne sednice CK KPJ (maj-septembar 1926), Beograd 1986; Drugi (Vukovarski) kongres KPJ (20—24. jun 1920). Plenarne sednice CPV KPJ (februar-decembar 1920), Beograd 1983; Peta zemaljska konferencija KPJ (19—23. oktobar 1940), Beograd 1980; *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, knj. 1—6, Beograd 1977—1979; *Blagoje Parović*, Izabrani spisi, knj. 1—3, Beograd 1976—1978. itd. Postoji i brojna literatura o tom pitanju: gotovo svi autori koji se bave poviješću pokreta u Jugoslaviji u razdoblju između dva rata pisali su i o tom problemu. Zato ih ovdje nećemo posebno istaknuti.

žiti osnovne činjenice i probleme u borbi za ostvarenje jedinstva radničke klase u međuratnom razdoblju i ukazati na razvojni put URSSJ-a do održavanja njegova Četvrtog kongresa. Te su činjenice nužne za razumijevanje teme ovog članka, pokušaja da se u povodu 50-godišnjice održavanja Kongresa ocijeni njegovo značenje u razvoju sindikalnog pokreta u nas.

1.

Radnička klasa u Državi SHS, odnosno u Kraljevini SHS, odnosno u Kraljevini Jugoslaviji kao relativno uski sloj društva, mada se u razdoblju između 1918. i 1941. godine udvostručila, a možda i utrostručila, bila je i ostala podijeljena na velik broj neorganiziranih radnika i na relativno velik broj političkih i osobito sindikalnih organizacija od onih pod vodstvom i utjecajem Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista), odnosno Komunističke partije Jugoslavije, do onih pod vodstvom građanskih snaga, bilo vladajućih, bilo opozicionih, pa i crkve. Nasuprot radničkoj klasi bila je buržoazija, koja je usprkos nacionalnoj podvojenosti, ostrim sukobima i razilaženjima oko bitnih pitanja uređenja države, borbi za stjecanje i održavanje na vlasti, borbi za stjecanje i povećanje ekonomske moći, u odnosu prema radnicima, uglavnom, bila jedinstvena. Ona je bez obzira kojoj je naciji pripadala, bez obzira borila li se za vlast ili bila na vlasti, što znači u svim dijelovima mnogonacionalne Države SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije, bez obzira na različiti dosegnuti stupanj proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa kao posljedice historijskog nasljeđa, provodila žestoku ekonomsku eksploataciju radnika, a iz nje je izvirala politička i kulturna obespravljenost radničke klase. Ta je klasa bila značajan izvor akumulacije kapitala zato što se eksploatacija umnogome i zasnivala na upotrebi njezine jeftine radne snage; živjela je na rubu egzistencijalnog minimuma, pod neprestanom prijetnjom od nezaposlenosti, na rubovima gradova, u nepovoljnim radnim i životnim uvjetima. Jedna od posljedica nepovoljnoga društvenog položaja radnika bila je i razdrobljenost političkih i sindikalnih organizacija u kojima su se, iako u relativno malenom broju, okupljali, i velik postotak neorganiziranih.

Kao što je poznato, buržoaski je režim potkraj 1920. godine zabranio rad Komunističkoj partiji Jugoslavije, koja je od svog osnivanja, u travnju 1919. godine, u kratkom vremenu uspjela okupiti oko 60.000 članova u cijeloj zemlji. Od kraja 1920. godine, nakon zloglasne Obznane, a osobito nakon Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi iz ljeta 1921. godine, KPJ radi u dubokoj ilegalnosti suočena sa svakodnevnim progonima i onemogućavanjima. Ali, ipak živi i djeluje. Zajedno sa KPJ zabranjeni su i sindikati — Centralno radničko sindikalno vijeće Jugoslavije (CRSVJ), osnovano u isto vrijeme kad i partija i koje je u razdoblju do kraja 1920. godine uspjelo okupiti oko 250.000 članova. Dok je KPJ od kraja 1920. godine u dubokoj ilegalnosti, komunisti i simpatizeri KPJ uspjeli su već u toku 1921. godine obnoviti sindikalno djelovanje i stvoriti Međusavezni sindikalni odbor, kasnije Centralni radnički sindi-

kalni odbor Jugoslavije, poznat pod imenom Nezavisni sindikati, savez strukovnih sindikata. Ti su sindikati u vrijeme svoga najvećeg poleta okupljali svega oko 30.000 članova. Zabranjeni su u siječnju 1929. godine u cijeloj zemlji, nakon niza privrednih ili stalnih zabrana rada u pojedinim dijelovima zemlje (Slovenija i Dalmacija, te Bosna i Hercegovina). KPJ svjesno uključuje sindikate u političku borbu, koju vodi poslije 1920. godine, uglavnom ilegalno, jer smatra da je strukovna borba samo dio klasne borbe, pa prema tome ne može biti neutralna, a još manje apolitična.³

Socijaldemokrati, odnosno socijalisti, nekada, prije prvoga svjetskog rata, nosioci klasne borbe radnika, u međuratnom su razdoblju sve više generalizirali bez vojske, uski sloj dobro plaćenih činovnika u ustanovama za zaštitu radnika ili vode sindikalnih organizacija. Oni su osnovali svoju stranku 1921. godine, ali je i ona 1929. godine prestala s radom. Njihovi sindikati, uglavnom, nesmetano djeluju: među njima postoje organizacione razlike, ali iako socijalisti tvrde da sindikati imaju biti politički neutralni, ipak baš u sindikatima provode svoje koncepcije reformističke politike i onda kad formalno imaju svoju stranku i kad ona više ne postoji, jer su sindikati relativno masovne organizacije.⁴

Sindikati služe političkim ciljevima i drugih snaga — i opozicionoj građanskoj stranci — Hrvatskoj (republikanskoj) seljačkoj stranci — i, u tridesetim godinama, režimu i poslodavcima vezanim uz režim — kad nije uspijevalo ili nije dovoljno uspijevalo organiziranje radnika na političkom i ekonomskom programu građanskih snaga. Tako djeluje Hrvatski radnički savez, ekspozitura H(R)SS-a u radničkoj klasi, nastao 1921. godine i djelovao uz prekid između 1929. i 1935. godine sve do 1945. godine, unoseći u sindikalni pokret nejedinstvo i netrpeljivost svojim opredjeljenjima i svojom akcijom na strani Hrvatske (republikanske) seljačke stranke. Osobito se isticalo njegovo vodstvo u svojim antikomunističkim koncepcijama i djelovanju.⁵

Uz te sindikate i katolička crkva ima u dvadesetim godinama utjecaja u Jugoslavenskom strukovnom savezu, a režim i poslodavci u Jugoslovenskim nacionalnim radničkim sindikatima (JNRS) od 1930. do 1935. godine, te od 1936. godine u Jugoslovenskom radničkom savezu (JUGORAS).⁶

Razdrobljenost sindikalnog pokreta bila je jedna od posljedica nepovoljnog položaja radnika, a svjedočila je o razdrobljenosti radničke klase koja je, kao što je rečeno, tek u relativno malenom broju bila organizirana i politički i u sindikatima. Zato je pitanje jedinstva sindikata, a ono je

³ Usp. Pregled istorije SKJ, Beograd 1963; Povijest SKJ, Beograd 1985; *Josip Cazi*, Nezavisni sindikati, knj. I do III, Zagreb 1964—1967; *Milica Milenković*, Sindikalni pokret u Srbiji 1921—1929, Beograd 1979; *Abmed Hadžirović*, Sindikalni pokret u Bosni i Hercegovini 1918—1941, Beograd 1978; *Pedeset godina revolucionarnog sindikalnog pokreta u Jugoslaviji*, Beograd 1969; *B. Janjatić*, Povijest sindikalnog pokreta tekstilno-odjevnih radnika Hrvatske 1919—1941. godine, Zagreb 1988 (gdje je navedena i ostala literatura).

⁴ Isto, i *Toma Milenković*, Socijalistička partija Jugoslavije (1921—1929), Beograd 1974.

⁵ *B. Janjatić*, Politika HSS-a prema radničkoj klasi. HRS 1921—1941. godine, Zagreb 1983.

⁶ Isto.

bilo jedna od pretpostavki jedinstva klase, ne samo kao idejnog nego i kao organizaciono i akciono pitanje bilo i ostalo aktualno u cijelomu međuratnom razdoblju. Sindikati su, osobito oni pod utjecajem i vodstvom KPJ, imali mnogo više utjecaja na radnike nego što su imali članova, pa je pitanje jedinstva bilo od interesa za sve društvene snage, i za političke, i za sindikalne organizacije. Dok su se Komunistička partija Jugoslavije i sindikati pod njezinim utjecajem opredijelili za jedinstvo, kao zalog potrebnih korjenitih društvenih promjena i za borbu s buržoazijom, građanske su političke snage i sindikati pod njihovim utjecajem nastojali produžiti nejedinstvo, pokušavajući podvrći radničke klasne interese interesima buržoazije. Pitanjem jedinstva radnika bavili su se i socijalisti, nastojeći oko svoga reformističkog programa okupiti radnike i onemogućiti utjecaje KPJ. To je pitanje zbog toga stalno bilo na dnevnom redu osobito sindikalnih organizacija, jer je sindikalno jedinstvo u tadašnjim uvjetima bilo jedna od pretpostavki klasnog jedinstva, budući da su sindikati, usprkos svemu, bili najmasovnije radničke organizacije, imali su najmasovnije utjecaje na radnike i bili usko vezani uz njihovu ekonomsku borbu.⁷ To je pitanje bilo aktualno i pri nastanku Ujedinjenoga radničkoga sindikalnog saveza Jugoslavije, koji je i osnovan kao posljedica odbijanja suradnje socijalista s komunistima. URSSJ je osnovan na tzv. Kongresu ujedinjenja, održanom od 10. do 12. listopada 1925. godine u Beogradu, nakon što su socijalisti najprije zaobišli, a zatim i odbili prijedloge komunističke Nezavisnih sindikata⁸ u toku 1925. godine. Komunisti i simpatizeri KPJ iz Nezavisnih sindikata te su godine započeli novu akciju za ujedinjenje sindikalnih organizacija na platformi beskompromisne klasne borbe, proleterske demokracije i demokratskog centralizma. Predložili su čak da se sindikalno ujedinjenje provede na osnovi partijske nezavisnosti i neutralnosti sindikata. Također su predložili da o internacionalnoj orijentaciji novih, ujedinjenih sindikata odluku donese zajednički kongres. Ta dva posljednja prijedloga bili su svojevrsni kompromis, ali su se komunisti nadali da će ti prijedlozi biti dobra podloga za pregovore sa socijalistima u Glavnom radničkom savezu Jugoslavije (GRSJ) koje su pozvali na suradnju.⁹ I socijalisti u Glavnom radničkom savezu Jugoslavije te su godine poduzeli određene akcije za ujedinjenje sindikalnih organizacija, ali su inzistirali na platformi nezavisnosti sindikata, što im nije smetalo da budu usko vezani uz Socijalističku partiju Jugoslavije¹⁰ čiji su vođe bili i najistaknutiji pripadnici toga sindikata. Uz to, oni su se sasvim otvoreno izjasnili za pripadnost Amsterdamskoj sindikalnoj in-

⁷ Isto.

⁸ Usp. *M. Milenković*, Sindikalni pokret u Srbiji, n. dj., 488 i dalje; *M. Kolar-Dimitrijević*, Ivan Krndelj. Radnički tribun, Zagreb 1988, 31 i dalje.

⁹ Glavni radnički savez Jugoslavije GRSJ nastao je na Zemaljskoj konferenciji održanoj 7. i 8. siječnja 1922. godine u Beogradu, kad su se ujedinili reformistički Glavni radnički savezi iz Srbije i Bosne i Hercegovine, Opći radnički savezi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te Strokovna komisija iz Ljubljane — svi reformistički opredijeljeni, zadržali su svoju autonomiju unutar GRSJ-a. GRSJ je stupio u Amsterdamsku sindikalnu centralu, a sjedište mu je bilo u Beogradu.

¹⁰ Vidi bilj. 4.

ternacionali,¹¹ tom najvišem međunarodnom forumu reformističkih, socijalističkih sindikata. Tim svojim stavovima, zapravo, su odbijali sve prijedloge komunista, pa i one kompromisne o nezavisnosti sindikata i odluci o internacionalnoj orijentaciji — jer su Nezavisni sindikati samo formalno bili nezavisni od KPJ, a bili su pripadnici Crvene sindikalne internacionale.¹² Socijalisti su, zapravo, namjeravali razbiti Nezavisne sindikate, a njihovo članstvo priključiti svojim organizacijama. Htjeli su iskoristiti pojavu frakcionastva u vrhovima Nezavisnih sindikata (pripadnici desne frakcije imali su većinu u Izvršnom odboru Nezavisnih sindikata).¹³ Međutim, ipak im nije uspjelo razbiti Nezavisne sindikate, iako su se četiri člana Izvršnog odbora Nezavisnih sindikata te nekoliko njihovih pristalica priklonili GRSJ-ovom rješenju ujedinjenja. Naime, URSSJ je nastao, zapravo, preimenovanjem reformističkoga Glavnoga radničkog saveza Jugoslavije i njegovih sastavnih dijelova u Srbiji i Bosni i Hercegovini,¹⁴ uz podršku reformističkog Općega radničkog saveza iz Hrvatske i Slavonije,¹⁵ odnosno socijalista koji su radili u ustanovama za zaštitu radnika,¹⁶ i te četvorice članova IO Nezavisnih

¹¹ Amsterdamska sindikalna internacionala, zapravo Internacionalni savez sindikata (ISS), nastala na kongresu održanom od 28. srpnja do 2. kolovoza 1919. godine u Amsterdamu, okupila je 28 nacionalnih sindikalnih organizacija iz Evrope s oko 24 milijuna članova — reformističke orijentacije. Ta je Internacionala kasnije okupila i srodne sindikate iz SAD, Argentine, Meksika i drugih manjih zemalja. Suradivala je samo s Drugom i Drugom i po socijalističkom internacionalom, odbijajući suradnju s Kominternom i Crvenom sindikalnom internacionalom, s kojima je bila u neprestanom sukobu u toku svoga postojanja, tj. do kraja 1940. godine, kad je praktično prestala djelovati. Vodstvo Amsterdamske internacionale podržavalo je i provodilo reformističku politiku izbjegavajući klasne sukobe, demonstracije, štrajkove, okupljanje radničke klase u borbi s fašizmom, iako se izjasnilo za jedinstvo radničke klase razvijanjem međunarodnih veza sindikata iz raznih zemalja i borbu s reakcijom kako bi se spriječio rat.

¹² Crvena sindikalna internacionala ili Profintern osnovana je na kongresu održanom od 3. do 19. srpnja 1921. godine u Moskvi na principu uske povezanosti s Komunističkom internacionalom i jedinstvu sindikata. Na svojim kasnijim kongresima Profintern se izjasnila za jedinstvenu frontu radničke klase, pa je tako u toku 1924. godine došlo i do pokušaja suradnje s Amsterdamskom sindikalnom internacionalom. Ta je ideja obnovljena u tridesetim godinama, a osobito u vezi sa Sedmim kongresom Kominterne 1935. godine, tj. u toku njegovih priprema i u vrijeme njegova održavanja. Ta Internacionala okupljala je sindikate iz raznih zemalja, one koji su se izjasnili za usku vezu s Komunističkom partijom, i imala je do 20 milijuna članova. Raspuštena je 1937. godine.

¹³ Usp. bilj. 8. Vidi i J. Cazi, Nezavisni sindikati, knj. III, sv. 1, 199 i dalje.

¹⁴ Vidi bilj. 9.

¹⁵ Isto. Opći radnički savez (ORS), osnovan 1908. godine, počeo je djelovati 1910. godine, okupljajući sezonske i tvorničke radnike. Od početka prvoga svjetskog rata ne djeluje, ali u ljeto 1917. godine obnovljen mu je rad zahvaljujući naporima mladih, borbenih socijaldemokrata koji su se tako pokušali oduprijeti oportunizmu vodstva stranke. Od toga vremena ORS je strogo centralizirana sindikalna organizacija za sve vrste radnika. Na početku 1919. godine iz njegovih se redova izdvojio Kartel strukovnih sindikata, preteča komunistički orijentiranih sindikata u Hrvatskoj i Slavoniji, a ORS ostaje sve do svoga samoraspuštanja, u jesen 1939. godine, reformistička sindikalna organizacija sa sve manjim brojem članova. Od 1925. do 1930. godine nalazi se u sastavu Ujedinjenoga radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije (URSSJ).

¹⁶ U upravu URSSJ-a su tada ušli u ime ORS-a Vilim Haramina, njegov tadašnji sekretar i član uprave Glavnoga radničkog saveza Jugoslavije; Adolf Kunčić, član ravnateljstva Središnjeg ureda za osiguranje radnika (SUZOR); Vladimir Pfeifer, sekretar Radničke komore u Zagrebu (1922—1939) i član Ravnateljstva SUZOR-a. Svi su oni bili istaknuti socijalisti, tj. pripadnici Socijalističke partije Jugoslavije.

sindikata, koji su iz njih isključeni kad pregovori vođeni u toku 1925. godine nisu uspjeli i kad su oni pokazali svoje pravo lice.¹⁷ Promjena u novom sindikatu odnosila se samo na izmjenu imena, ali ne i na mijenjanje programskih, organizacionih i akcionih ciljeva Glavnoga radničkog saveza Jugoslavije i njegovih sastavnih organizacija. Tako je URSSJ nastao kao posljedica odbijanja suradnje socijalista s komunistima, a ne kao izraz potrebe jedinstva radnika u sindikatima. Od samoga svog početka URSSJ se izjasnio za nezavisnost od političkih foruma, što ga nije smetalo da bude usko vezan uz Socijalističku partiju Jugoslavije sve do prestanka njezina rada 1929. godine nakon proglašenja šestojanuarske diktature. Isto tako, odbijao je bilo kakvu suradnju s komunistima. Bio je i ostao vezan uz Amsterdamsku internacionalu. Četiri isključena člana IO Nezavisnih sindikata te njihovi pristalice ubrzo su potisnuti i iz vodstva URSSJ-a.¹⁸ Pojavom URSSJ-a suprotnosti u sindikalnom pokretu samo su se produbile, bez obzira na to što taj savez strukovnih sindikata nije postao brojčano jakom organizacijom. URSSJ-ovo vodstvo, a to znači i vodstva njegovih sastavnih organizacija, uglavnom su odbijala suradnju s komunistima i simpatizerima KPJ u Nezavisnim sindikatima. Potvrđena je ta orijentacija i na Prvome redovnom kongresu URSSJ-a, održanom u Zagrebu 14. i 15. listopada 1928. godine.¹⁹

Nakon zabrane rada Nezavisnim sindikatima na početku siječnja 1929. godine i prestanka rada Hrvatskoga radničkog saveza,²⁰ što su bile posljedice uvođenja šestojanuarske diktature kralja Aleksandra Karađorđevića, činilo se da će socijalisti i njihovi sindikati, budući da nisu zabranjeni, moći biti jedini organizatori radničkog udruživanja i radničkih akcija.²¹ Osjećali su to u svim dijelovima Jugoslavije, a osobito u Hrvatskoj, gdje prije 1929. godine organizacije URSSJ-a, ako se uzmu u obzir i radnici organizirani u Općem radničkom savezu²², nisu bile brojne.²³ Međutim, ubrzo se pokazalo da komunisti i simpatizeri KPJ, najvećim dijelom članovi zabranjenih Nezavisnih sindikata, neće odustati od sindikalnog djelovanja unatoč uvjetima šestojanuarske diktature i žestokim progonima. Oni su, štoviše, usprkos direktivama CK KPJ i njegovim odlukama o stvaranju ilegalnih sindikata, već od kraja

¹⁷ Bili su to Stojan Stanković, Dragutin Bukvić, Milan Grojić i Janko Petaković — sve istaknuti sindikalni funkcionari s područja Srbije, okupljeni 1925. godine oko grupe Živote Milojkovića i njegova »Ujedinjenja«, odnosno pripadnici desne frakcije u KPJ. Stanković i Bukvić su i kasnije djelovali u sindikalnom pokretu, a Petaković i Grojić su se pasivizirali. Stanković je, zajedno s Bukvićem, kasnije opet pristupio Nezavisnim sindikatima, pokušao ih razbiti 1926. i 1927. godine, a nakon toga bio je i jedan od inicijatora stvaranja Jugoslovenskih nacionalnih radničkih sindikata.

¹⁸ M. Milenković, Sindikalni pokret, n. dj., 535; Osim Stankovića, Petakovića i Bukvića u vodstvo URSSJ-a ušli su i još neki njihovi pristalice, ukupno njih petorica (Petrović, Dokić, Kozma, Đurić i Sladek). Na i. mj., 520 i 521.

¹⁹ Usp. J. Cazi, S puta reformizma na put klasne borbe. URSSJ i rad komunista u njemu 1929—1934, Zagreb 1977, 31.

²⁰ Vidi bilj. 5.

²¹ Usp. J. Cazi, S puta reformizma, n. dj.

²² Vidi B. Janjatović, Povijest sindikalnog pokreta, n. dj.

²³ Isto.

1929. godine počeli ulaziti u reformističke sindikate. Osobito su u tome bili aktivni na području Hrvatske i Slavonije, pri čemu su kao primjer imali situaciju u Sloveniji gdje su to komunisti i simpatizeri KPJ uradili nakon zabrane rada Nezavisnim sindikatima poslije zločina Orjuna²⁴ u Trbovlju.²⁵ Tako su, npr., šivačko-odjevni radnici — članovi zabranjenih Nezavisnih sindikata — u Zagrebu 1929. godine ušli u tadašnji Podsavez krojačkih radnika iz sastava Općega radničkog saveza (koji je bio dio URSSJ-a), a zatim su, ti isti radnici, budući da u ORS-u nije bilo podsaveza za sve struke radnika i u URSSJ-u je uopće bilo lakše pokretati razne akcije,²⁶ osnovali u rujnu 1931. godine Podsavez Ujedinjenog saveza šivačko-odjevnih radnika za Savsku banovinu koji je imao članove ne samo u Zagrebu nego i u Slavonskom Brodu i Sušaku. U upravu toga Podsaveza ušli su komunisti i simpatizeri KPJ.²⁷ Slično se dogodilo i sa kožarsko-prerađivačkim radnicima,²⁸ a zatim i s drugim strukturama radnika.²⁹ Tako su komunisti i simpatizeri KPJ na području Hrvatske i Slavonije prednjačili u ulasku u reformističke sindikate mnogo prije odluke CK KPJ iz srpnja 1932. godine, kojom se zatražilo od komunističke da ulaze u socijalističke sindikate i da tamo stvaraju Revolucionarnu sindikalnu opoziciju.³⁰ Štoviše, oni su na području Hrvatske i Slavonije pod imenom URSSJ-ovih saveza, uglavnom, stvarali organizacije koje su i sami vodili, jer su se svojim radom afirmirali među radnicima u poduzećima. U drugim dijelovima Jugoslavije, osim u Sloveniji, taj je proces tekao nešto sporije, ali od 1932. godine ipak neprekidno i uspješno.³¹

Iako su se socijalisti u URSSJ-u odmah suprotstavili ulasku komunističke i simpatizera KPJ u njegove strukovne saveze,³² ipak — još u vrijeme održavanja Drugoga redovnog kongresa URSSJ-a, održanog 27. i 28. rujna 1931. godine u Zagrebu — nije bilo tako žestokih obračuna s komunistima kao što je to bilo tri godine kasnije na Trećem kongresu URSSJ-a.³³ No, na Drugom redovnom kongresu URSSJ-a i u pretkon-

²⁴ Orjuna — Organizacija jugoslovenskih nacionalista osnovana 23. ožujka 1921. godine sa zadaćom borbe protiv revolucionarnog pokreta.

²⁵ Prvog lipnja 1924. godine u Trbovlju je došlo do oružanog sukoba između Orjuna i Proleterskih akcionih četa koje su vodili komunisti. Napad Orjuna na rudare u Trbovlju bio je dio šireg plana građanskih snaga za napad na revolucionarni radnički pokret. Orjuna je doživjela poraz u svom nastojanju da se nametne radnicima, pa su se njezini pripadnici htjeli osvetiti. Poginula su tri rudara i tri orjunaša.

²⁶ B. Janjatović, Povijest sindikalnog pokreta, n. dj.

²⁷ Isto.

²⁸ B. Janjatović, Kožarsko-prerađivački radnici u sindikalnom pokretu Hrvatske 1919—1941, rukopis u štampi.

²⁹ *Ista*, Sindikalni pokret u Hrvatskoj u razdoblju 1933—1936, s obzirom na politiku KPJ, *Casopis za suvremenu povijest*, 1—2/1969, gdje je navedena i ostala literatura.

³⁰ Isto i J. Cazi, S puta reformizma na put, n. dj.

³¹ J. Cazi, Na političkoj liniji KPJ. URSSJ i rad komunističke u njemu 1935—1940, Zagreb 1978.

³² Isto, vidi i bilj. 26, 28, 29.

³³ Izvještaj Uprave Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije (U. R. S. S. J.) II redovnom kongresu u Zagrebu 27—28. septembra 1931. godine o svome radu i o položaju radnika za vreme od 1928. do zaključno 1930. godine; usp. i J. Cazi, S puta reformizma, n. dj., 141 i dalje.

gresnoj diskusiji opširno se raspravljalo o jedinstvu sindikata, ali onako kako su ga zamišljali socijalisti. URSSJ se sastojao od nekoliko desetaka strukovnih organizacija i u tom velikom broju sindikata bilo ih je nekoliko koji su organizirali istu struku radnika, a među njima su se javljali i sukobi (npr., između ORS-ovih Podsaveza i strukovnih saveza izravno u URSSJ-u, ali i između pojedinih sindikata koji su na raznim područjima zemlje okupljali istu struku radnika),³⁴ pa je tu situaciju valjalo raščistiti. I u pretkongresnoj diskusiji i na samom Kongresu zauzet je stav o nužnosti osnivanja industrijskih saveza i to tako da se srodne organizacije međusobno stope, kako bi mogle imati po jednog predstavnika i u Centrali URSSJ-a i u međunarodnim stručnim organizacijama a sve u cilju stvaranja jakoga i jedinstvenoga radničkoga i namješteničkog sindikalnog pokreta u Jugoslaviji. Potvrđeno je to i u Statutu URSSJ-a usvojenom na Kongresu.³⁵ Tom su cilju imale poslužiti i odluke o razgraničenju strukovnih sindikata.³⁶ Međutim, kako socijalisti u vrijeme održavanja Drugoga redovnog kongresa URSSJ-a nisu, barem u organizacionom pogledu, imali konkurenciju u komunistički orijentiranim sindikatima — jer su bili zabranjeni — a čak ni u drugim sindikatima, mogli su raspravljati i donositi odluke o unutarnjoj izgradnji URSSJ-a, pri čemu njegova orijentacija i pripadnost Amsterdamskoj sindikalnoj internacionali nisu uopće dolazile u pitanje.

Ali, nakon Drugoga redovnog kongresa URSSJ-a nastavljen je proces ulaska komunista i simpatizera KPJ u URSSJ-ove saveze (bilo da su sami pod imenom URSSJ-a osnivali organizacije, bilo da su ulazili u postojeće), iako ne i s istim intenzitetom i istim uspjehom u cijeloj zemlji, odnosno, točnije rečeno, s prilično razlika u pojedinim dijelovima zemlje sve do direktive CK KPJ iz srpnja 1932. godine.³⁷ Komunisti i simpatizeri KPJ su, boreći se zajedno s ostalim radnicima i stekavši njihovo povjerenje, postepeno preuzimali u svoje ruke vodstva pojedinih podružnica, a zatim i cijelih pokrajinskih odbora onih strukovnih saveza koje nisu sami osnovali, pa se njihovo vodstvo u pojedinim strukovnim savezima počelo osjećati i na pojedinim pokrajinskim konferencijama URSSJ-a (osobito u Hrvatskoj i Slavoniji, te Sloveniji) — mijenjali su se odnosi snaga u bazi URSSJ-a, ali ne i u vodstvu toga saveza strukovnih sindikata. Te su promjene bile očigledne, iako još ne i presudne.³⁸ Odrzile su se i na Trećem kongresu URSSJ-a, održanom 15. i 16. prosinca 1934. godine u Sarajevu. I na tom se kongresu raspravljalo o jedinstvu sindikata. Sada su se, međutim, javili u diskusiji delegati koji su zastupali komunističke ideje i otvoreno zatražili realizaciju jedinstvene proleterske fronte. Tu je ideju KPJ upravo u to vrijeme obnovila u vezi s izmijenjenom ocjenom Kominterne o suradnji sa socijaldemo-

³⁴ U URSSJ-u su bila dva saveza za privatne namještenike, četiri za saobraćajno-transportne radnike, pet za drvodjeljske radnike itd.

³⁵ Vidi bilj. 33; *Radničke novine*, Zagreb, 35. IX i 6. X 1931.

³⁶ Isto.

³⁷ Usp. B. Janjatović, *Sindikalni pokret u Hrvatskoj*, n. dj.; vidi i bilj. 3.

³⁸ J. Cazi, *S puta reformizma na put, n. dj.*; *Isti*, *Razvoj sindikata u sklopu URSSJ-a*, Zagreb 1980, gdje je prikazan taj proces u cijeloj Jugoslaviji.

kratima.³⁹ Na Kongresu su se tim idejama oštro suprotstavili socijalisti iz vodstva URSSJ-a i, budući da su imali još uvijek presudne utjecaje u njemu, uspjeli su u odluci »Jedinstvo pokreta« odbiti ideju o jedinstvenoj radničkoj fronti. U toj je odluci naglašeno: »Isto tako kao što je odbio nasrtaj žutih plaćeničkih organizacija,⁴⁰ URSSJ sa istom odlučnošću odbija ideju levih elemenata o takozvanom jedinstvenom frontu, koji bi u našim prilikama bio samo zavaravanje radnika o jedinstvu i značio stvaranje lažne situacije u radničkom pokretu. Kome je stalo do otvorenog i poštenog rada na osnovi pune unutrašnje demokratije, bez zadnjih namera i bez uputstava iz centrala i ustanova na koje naša radnička klasa nema nikakvog uticaja, neka dođe u naše redove: biće odmah ravnopravan i prema svojim duhovnim sposobnostima moći će u pokretu vršiti duhovni uticaj. Agentstva i ćelijaštva u našim organizacijama nismo trpeli, ne trpimo i nećemo trpeti.«⁴¹ Odbijanje suradnje s komunistima i simpatizerima KPJ bilo je konstanta u politici URSSJ-a, dakle sve od njegova Osnivačkog do Trećeg kongresa, iako su i socijalisti tvrdili da su za jedinstvo pokreta i jedinstvo radnika. Oni su bili za pripadnost Amsterdamskoj sindikalnoj internacionali, za jedinstvo pod svojim vodstvom, a to je značilo i za reformističku politiku. Uz te podatke o razvoju URSSJ-a, tj. o njegovim stavovima prema komunistima i simpatizerima KPJ kao bitnom dijelu njegove politike u okupljanju radnika i organiziranju radničkih akcija — prije nego se nešto više kaže o Četvrtom kongresu i situaciji u kojoj se dogodio taj bitni, pa i po mnogo čemu prijelomni kongres u razvoju URSSJ-a, a po tome i sindikalnog pokreta, valja nešto reći i o brojnom stanju URSSJ-a, jer je i ono indikativno za cjelokupnu njegovu politiku i za izmijenjenu situaciju u vrijeme Četvrtog kongresa. U vrijeme svoga Prvog kongresa URSSJ je u cijeloj zemlji, prema vlastitom iskazu, imao 25.921 člana (od toga najmanje u Hrvatskoj i Slavoniji, te Sloveniji). Naredne 1929. godine URSSJ je imao 22.114 članova. Taj se pad objašnjavao činjenicom da u prvo vrijeme nakon proglašenja šestojanuarske diktature lokalni organi vlasti (samo u nekim mjestima) nisu razlikovali URSSJ od Nezavisnih sindikata, pa su i URSSJ-u branili rad. Kad se to izmijenilo, ali i zato što su komunisti, simpatizeri KPJ i ostali borbeni radnici počeli ulaziti u URSSJ (što se posebno može pratiti na području Hrvatske i Slavonije) u 1930. godini, broj članova porastao je na 31.150, a na sredini 1931. godine na 35.000 organiziranih. U narednim godinama broj članova se smanjio, ali zato što su vlasti zabranile djelovanje Ujedinjenog saveza željezničara Jugoslavije, koji je 1930. godine imao oko 4500 članova, i što je iz URSSJ-a, zbog nesuglasica s vodstvom URSSJ-a, izišao Opći radnički savez, što je prestao djelovati Zemaljski savez poljoprivrednih radnika koji je 1930. godine imao oko 7300 članova. Zato je URSSJ u 1932. godini imao 29.293 člana, a 1933. godine 30.421 člana.⁴² U vrijeme održavanja Trećeg kongresa, URSSJ je imao 30.755

³⁹ Isto. Vidi i bilj. 29.

⁴⁰ Misli se na Jugoslovenske nacionalne radničke sindikate. Vidi bilj. 6.

⁴¹ *J. Cazi*, *S puta reformizma na put, n. dj.*, 218.

⁴² Isto, str. 158 i 213; vidi i bilj. 37.

članova. Već naredne, 1935. godine, broj članova porastao je na 37.572, a 1936. godine na 54.707, što su bile posljedice masovnijeg ulaska komunista i ostalih borbenih radnika u strukovne saveze iz sastava URSSJ-a. U toku 1937. godine URSSJ je u cijeloj zemlji imao 56.222 člana — taj je podatak iznesen i na Četvrtom kongresu URSSJ-a. Tada je, također, naveden podatak o oko 40.000 nezaposlenih članova URSSJ-a koji nisu plaćali članarinu ni dali delegate za Kongres, pa se računa da je u vrijeme Četvrtog kongresa URSSJ-a njegovo članstvo bilo oko 100.000 radnika i namještenika, po čemu je URSSJ bio tada najbrojnija sindikalna organizacija u zemlji.⁴⁸

Za ondašnje prilike velik rast broja sindikalnog članstva u toku svega nekoliko godina bio je, bez sumnje, rezultat toga što su članovi zabranjenih Nezavisnih sindikata ušli u URSSJ, što su se komunisti i simpaziteri KPJ u URSSJ-ovim podružnicama afirmirali u svakodnevnim akcijama — a one su osobito od 1934. do kraja 1937. godine bile brojne i raznovrsne,⁴⁴ što se u URSSJ-u, zahvaljujući vodstvu, u pojedinim strukovnim sindikatima i u podružnicama počela voditi i uspijevati politika borbenih akcija. Naime, nakon postepenog uključivanja komunista i simpazitera KPJ i ostalih borbenih radnika u URSSJ, ili nakon toga što su oni sami osnivali podružnice URSSJ-a i nakon toga što su se potvrdili u svakodnevnim akcijama od tarifnih pokreta do štrajkova, birani su u niže i više forume — od podružnica do pokrajinskih uprava URSSJ-a, odnosno uprava pojedinih strukovnih saveza iz njegova sastava. Tako su komunisti i simpaziteri KPJ u ožujku 1936. godine postali vodećom snagom u Pokrajinskoj upravi URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju. Iste su godine postigli većinu i u Strukovnoj komisiji za Sloveniju (bio je to Pokrajinski odbor URSSJ-a za to područje), te u Pokrajinskom odboru URSSJ-a za Crnu Goru. Od ljeta 1937. godine imali su većinu i u Pokrajinskom odboru URSSJ-a za Dalmaciju. Te su godine postigli vodeću ulogu u istom forumu u Srbiji i Vojvodini. Postepeno su, dakle, stekli važne pozicije u svim dijelovima URSSJ-a širom zemlje, iako nisu uspjeli zauzeti vodeće pozicije u centrali URSSJ-a ni u nekim strukovnim savezima.⁴⁵

Ipak, odnosi socijalista i komunista u samom URSSJ-u i dalje su bili u znaku sukoba. No, valja reći da je među socijalistima u samom URSSJ-u došlo do podvajanja upravo na pitanju odnosa prema komunistima. Dok su desni socijalisti, osobito oni u centrali URSSJ-a u Beogradu i u nekim drugim mjestima i forumima, videći jačanje komunističkih pozicija poduzimali razne mjere kako bi ih onemogućili, pa su čak i denuncirali komuniste policiji, lijevi socijalisti, naročito u godinama uoči Četvrtog kongresa URSSJ-a, bili su skloni suradnji i jedinstvenim akcijama. Dok je odbijanje suradnje od desnih socijalista, na čelu kojih je bio Bogdan

⁴⁸ URSSJ 1934—1937. Izveštaj Izvršnog odbora IV kongresu URSSJ-a 17. i 18. aprila 1938. godine u Zagrebu (na koricama toga šapirografiranog materijala, koji je dostavljen samo delegatima s pravom glasa na Kongresu, stoji: 18. i 19. aprila); usp. i *J. Cazi*, Na političkoj liniji KPJ, n. dj. 131; *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, Beograd 1977, knj. IV, 87 i 115.

⁴⁴ *B. Janjatović*, Politika HSS-a prema radničkoj klasi, n. dj.; *J. Cazi*, Na političkoj liniji KPJ, n. dj.

⁴⁵ Isto.

Krekić,⁴⁶ bilo osnovano na idejnim i praktičnim razlikama i nesuglasicama, lijevi socijalisti, na čelu kojih je stajao Luka Pavičević,⁴⁷ bili su za suradnju upravo iz praktičnih razloga i neprestanog napredovanja komunista i simpatizera KPJ u URSSJ-u, a time i samog URSSJ-a.

Uoči Četvrtog kongresa URSSJ-a neka su pitanja postala izuzetno aktualna, pa su i suradnja odnosno odbijanje suradnje na njihovu rješavanju bili iskaz tih odnosa. Jedno od važnijih pitanja bilo je jedinstvo sindikata, jedinstvo sindikalne akcije, a time i jedinstvo radničke klase. To je pitanje postalo vrlo važno i zbog odnosa u sindikalnom pokretu uopće, i u samom URSSJ-u. Naime, kao što je već rečeno, od kraja 1935. godine vrlo agresivno počinje među sve vrste radnika prodirati Hrvatski radnički savez, ne samo u Hrvatskoj nego i u Bosni i Hercegovini, pa i šire. Vodeći socijalisti, točnije rečeno desnica u njihovim redovima, ocijenili su prodor Hrvatskoga radničkog saveza izuzetno negativno i smatrali su ga, zbog metoda njegova vodstva, fašističkom organizacijom. Od tih svojih ocjena nisu odustajali. Komunisti su, iako su na početku 1936. godine negativno ocijenili prodor te HSS-ovske organizacije među radnike, ubrzo uvidjeli da se, usprkos negativnoj ulozi njegova vodstva, u tom sindikatu okupljaju radnici, pa su i HRS pozivali na zajedničke akcije. Bilo je to u sklopu nastojanja stvaranja Narodne fronte slobode, tadašnje aktualne politike i taktike KPJ, kojoj je baza trebalo biti jedinstvo radničke klase, a naravno i jedinstvo sindikalne akcije, kad je postalo jasno da organizacionog jedinstva ne može biti.⁴⁸

Zatim, izvor sukoba s desnim socijalistima bila je i radnička štampa, osobito list »Radnik« što su ga pokrenuli komunisti u Zagrebu, u kolovozu 1936. godine, i koji je postao važno glasilo i tada jedino legalno u propagiranju politike i akcije Komunističke partije Jugoslavije, i po svojim programatskim člancima, i po opisima akcija, i po tome što je raspačavan u cijeloj zemlji. Desni se socijalisti nisu slagali s pisanjem »Radnika« i neprestano su naglašavali da »Radničke novine« u Beogradu (do sredine 1936. godine izlazile su s istim imenom, ali s manjim razlikama, takve novine i u Zagrebu) i ostala glasila, koja su oni vodili, zadovoljavaju sve potrebe, a da »Radnik« samo unosi nered u pokret.⁴⁹

⁴⁶ On je 1919—1920. godine bio komunist, jedan od članova plenuma Centralnoga radničkoga sindikalnog vijeća Jugoslavije, pa je kao centrumaš potkraj 1920. godine isključen iz KPJ i sindikata. Od 1921. godine nadalje ima istaknuto mjesto među socijalistima, i u Socijalističkoj partiji Jugoslavije, i u sindikatima. Od 1925. godine nadalje član je ili sekretar centrale URSSJ-a, a također i činovnik Centralnog sekretarijata Radničkih komora. Radio je u Zagrebu, Novom Sadu i Beogradu. Bavio se i propagiranjem socijalističkih ideja pišući razne brošure ili članke u *Radničkim novinama* i nekim drugim glasilima.

⁴⁷ Bio je istaknuti pripadnik socijalističkog pokreta u Srbiji prije prvoga svjetskog rata. Jedan je od sudionika Kongresa ujedinjenja 1919. godine, ali je potkraj 1920. isključen iz KPJ i sindikata kao centrumaš. Osnivač je i sekretar Glavnoga radničkog saveza Jugoslavije, član Izvršnog odbora i predsjednik URSSJ-a (1925—1940), sekretar Radničke komore Srbije (1921—1938), član Ravnateljstva SUZOR-a. Istodobno obavljao i niz funkcija u Socijalističkoj partiji Jugoslavije za Srbiju.

⁴⁸ Usp. o tome, npr., *Ivan Jelić*, Komunistička partija Hrvatske 1937—1941, Zagreb 1972, 116 i dalje; *J. Cazi*, Na političkoj liniji KPJ, n. dj., 99 i dalje; *Z. Stipetić-B. Janjatović*, Politički eseji Stjepana Livadića (Stjepana Cvijića), *Časopis za suvremenu povijest*, 1/1987, 105—183.

⁴⁹ *B. Janjatović*, Sindikalni pokret u Hrvatskoj u razdoblju 1933—1936, n. dj.

Uz te, moglo bi se reći idejne sukobe koji su imali šire značenje, jer su govorili o razlikama vezanim uz osnovne programske postavke — komunisti su u sindikalnom pokretu vodili politiku KPJ, a socijalisti, iako tada nisu imali svoju stranku, u nastojanju da se ponovo politički organiziraju vodili su razne akcije — trajali su i brojni drugi, od pitanja svakodnevnih borbi s poslodavcima do stvaranja jedinstvenih organizacija i jedinstvenih istupa unutar URSSJ-a. Naime, desni socijalisti u vodstvu URSSJ-a bojali su se borbenih radničkih akcija pa su vrlo oprezno i dugo pripremali te oklijevajući vodili tarifikne pokrete, ne upuštajući se, uglavnom, u štrajkaške akcije, nastojeći se uklopiti u tadašnje radničko zakonodavstvo. Oni su, zapravo, odgađali klasnu borbu, nastojeći razvojnim putem poboljšati položaj radnika. Komunisti su, također, vrlo pažljivo pripremali akcije ali su uvijek bili spremni da se bore za radničke zahtjeve, bez obzira na mogućnosti koje su im pružali zakoni.⁵⁰ Što se tiče organizacionog jedinstva u samom URSSJ-u, desni socijalisti više su se zalagali za strukovne sindikate u kojima bi okupljali, uglavnom, zanatske radnike, za manje organizacije pogotovo one u kojima će oni imati presudne utjecaje. Podržavali su lokalističke težnje pojedinih sindikata. Komunisti su, naprotiv, u nastojanju da okupe radnike jedne industrijske grane i uz njih zanatske radnike te struke bili za stvaranje jakih, samostalnih sindikata na principima proleterske demokracije. Tako je uoči Četvrtog kongresa došlo do sukoba oko nastojanja Ujedinjenoga saveza šivačko-odjevnih radnika da okupi i brojno tekstilno radništvo u Sloveniji. Taj su savez vodili komunisti i oni su godinama radili na stvaranju jakoga sindikata, ne samo za zanatske nego i za industrijske radnike, kakvi su bili i tekstilci u Sloveniji. Isti je slučaj bio i sa Savezom kožarsko-prerađivačkih radnika Jugoslavije. Socijalisti, desnica, u centrali URSSJ-a zabranili su tim savezima da organiziraju radnike tih struka u Sloveniji i zaprijetili im isključenjem iz URSSJ-a. Oni su se bojali jačanja komunista u Sloveniji pa su tim svojim potezom pokušali umanjiti njihove već postignute uspjehe. Došlo je i do pojedinačnih isključenja komunista u Sloveniji iz URSSJ-a, kad nisu prihvatili odluke centrale.⁵¹ Nadalje, desnica u centrali URSSJ-a zalagala se za decentralizaciju URSSJ-a, za održavanje manjih organizacija (npr., na tlu Bosne i Hercegovine podržavala je nastojanja svojih istomišljenika — braće Jakšić — da se zadrži lokalistički značaj tamošnjih sindikata). Zato je primila u sastav URSSJ-a tek osnovani Savez kovinarskih radnika sa sjedištem u Sarajevu, umjesto da se ti radnici priključe tadašnjem Savezu metalških radnika Jugoslavije.⁵² Nije bila za to da se Savez industrijsko-zanatskih radnika, osnovan 1937. godine u Zagrebu, uključi u URSSJ zato što su ga vodili komunisti.⁵³ Posebno je bilo u to vrijeme aktualno i pitanje Općega radničkog saveza koji je, poslije razlaza s vodećim socijalistima iz URSSJ-a 1930. godine, u borbi da se održi ulazio u razne koalicije. Sada je bio voljan da se opet

⁵⁰ Vidi bilj. 3, 19, 31

⁵¹ *Radničke novine*, Beograd, 5. XI, 10. i 17. XII 1937; Vidi i *J. Cazi*, Na političkoj liniji KPJ, n. dj., 118 i dalje.

⁵² Isto, i *A. Hadžirović*, Sindikalni pokret, n. dj. 147.

⁵³ Taj su savez osnovali grafički radnici na čelu s Aleksandrom Obratilom, budući da nisu mogli postići većinu u Savezu grafičkih radnika, tzv. neutralnom sindikatu.

uklopi u URSSJ, ali pod svojim uvjetima. Desnica je u centrali URSSJ-a, usprkos zaključcima Pokrajinske uprave URSSJ-a u Zagrebu koja je razmatrala pitanje ORS-a i predlagala da se ono riješi na predstojećem Četvrtom kongresu, zaključila da se prihvati ORS-ov prijedlog o razgraničenju organizacija i suradnji (nakon što je prekinuo s Narodnom strokovnom zvezom) — samo da bi parirala ljevičarima i komunistima iz te Pokrajinske uprave.⁵⁴ Jednom riječju, desnica u centrali URSSJ-a išla je za tim da odvoji one sindikate koje su vodili komunisti pa da tako omogući vlastima da ih što prije zabrane. Radila je, zapravo, na rascjepu, a tvrdila je da je za jedinstvo.

Ljevica u centrali nije pristajala na te manipulacije desnice, a na kraju, kad je desnica po svaku cijenu htjela odgoditi Kongres na duže vrijeme, u jesen 1937. godine četiri pripadnika ljevice (Luka Pavičević, Milorad Belić, Pero Damjanović i Branko Jovanović — svi pripadnici Glavnoga radničkog saveza iz Srbije) podnijeli su ostavke na svoje funkcije u centrali.⁵⁵ Na trenutak se činilo da će Kongres biti odgođen i da će desnica provesti u život svoje stavove, usprkos situaciji širom URSSJ-ovih saveza u zemlji i odlukama pokrajinskih konferencija te godine koje su pokazale da komunisti imaju presudne pozicije u velikom dijelu URSSJ-a, a da je samo pitanje vremena kad će postati premoćni u cijelom URSSJ-u.⁵⁶ Ipak, to je bio samo trenutak. U akciju su stupili komunisti, osobito oni u Hrvatskoj. Oni su po neposrednim uputama Josipa Broza Tita uspjeli razviti široku akciju širom URSSJ-a da ljevičari povuku ostavke, da se ukinu sporne odluke o kojima je već bilo govora. Na početku prosinca 1937. godine ljevičari iz centrale URSSJ-a povukli su ostavke, a povučene su i sporne odluke o organizacionim pitanjima. Pripreme za održavanje Kongresa mogle su biti nastavljene. Osobito je bilo značajno da je u dnevni red Kongresa uneseno pitanje o jedinstvu sindikata u sklopu rasprave o jedinstvu radničke klase.⁵⁷

⁵⁴ Pokrajinska konferencija URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju, održana 16. svibnja 1937. godine, među ostalim, izjasnila se za suradnju s ORS-om, a predstavnik ORS-a I. Bubić pozdravio je delegate Konferencije i izrazio želju za suradnjom. *Radnik*, 21. V i 25. VI 1937; *Slobodna riječ*, 15. i 22. V 1937; *Radničke novine*, Beograd, 21. V 1937.

⁵⁵ J. Cazi, Na političkoj liniji, n. dj. 119.

⁵⁶ Isto, 197 i dalje; vidi i *Nadežda Jovanović*, Sindikalni pokret u Srbiji 1935—1941, Beograd 1984, 175 i dalje.

⁵⁷ J. Cazi, Na političkoj liniji, n. dj., 122 i dalje. Naime, u privremenom dnevnom redu Kongresa u kolovozu 1937. godine navedeno je da će se raspravljati o položaju radničkog pokreta (referent B. Krekić), o ekonomskom i socijalnom položaju radnika (Lovro Jakomin), o Uredbi o minimalnim nadnicama (Branko Petek), o socijalno-političkim ustanovama i radničkom pokretu (Vladimir Pfeifer) i izabrati novi članovi upravnog i nadzornog odbora. Na sredini veljače 1938. godine, na sjednici Izvršnog odbora URSSJ-a dnevni red je ovako složen: 1. Rad zemaljske sindikalne centrale i njenih sastavnih organizacija i položaj radničkog i nameštaničkog pokreta (B. Krekić), 2. Ekonomski i socijalni položaj radnika (L. Jakomin), 3. Uredba o minimalnim nadnicama (M. Belić), 4. Tarifne akcije (A. Katić), 5. Socijalno-političke ustanove i radnički pokret (V. Pfeifer) 6. Izbor upravnog i nadzornog odbora, 7. Organizaciono i akciono jedinstvo (M. Pintar), 8. Prijedlozi Kongresu prema odredbama Statuta. Zaključeno je da se Kongres održi 17. i 18. IV 1938. u Zagrebu. Taj je dnevni red nakon toga objavljivan u radničkoj štampi, *Radnik*, 25. II, 25. III, 8. IV 1938.

Pitanje jedinstva sindikata, a s njim usko vezano pitanje jedinstva radničke klase, bilo je idejno, organizaciono i akciono. No, ovdje je bila više riječ o problemima organizacije, iako i oni govore da se radilo o idejnim, ali i na njima izvedenim akcionim razlikama. Svi će ti problemi biti jasno izraženi i na Kongresu, mada je na njemu potpuno afirmirana ideja jedinstva koju su i desni socijalisti prividno prihvatili, a delegati Kongresa iz organizacija širom zemlje iskreno podržali i tako potvrdili da je ona izraz potreba radničke klase u cjelini.

2.

Nakon dužih priprema, u kojima su se posebno angažirali uz Pokrajinski odbor URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju zagrebački Mjesni međustrukovni odbor URSSJ-a i članovi Sindikalne komisije tek osnovanog CK KP Hrvatske i generalni sekretar CK KPJ Josip Broz Tito, te uz nastojanje vlasti da odredi tok Kongresa,⁵⁸ Četvrti kongres URSSJ-a započeo je s radom 17. travnja u 9 sati i 45 minuta. U velikoj dvorani Radničke komore okupila su se 222 delegata — 115 delegata izabrala su 33 strukovna saveza,⁵⁹ 67 delegata su poslali mjesni međustrukovni odbori URSSJ-a, 15 delegata su dali oblasni odbori URSSJ-a, bilo je prisutno i 15 članova centralne uprave URSSJ-a te 10 novinara iz radničkih listova.⁶⁰ Stotinu dvadeset delegata imali su pravo glasa (delegati strukovnih saveza i članovi Izvršnog odbora URSSJ-a, te financijske kontrole URSSJ-a), a ostali su imali pravo govora.⁶¹ Stigli su i gosti — strani (u

⁵⁸ Vlasti su zabranile da se na Kongresu govori o »boljševizmu ni kao teoriji, niti kao režimu u Rusiji«, o Španjolskoj (gdje traje rat za slobodu i protiv fašizma), o unutarnjoj politici i protiv kraljevske vlasti. O ponašanju vlasti i pripremama Kongresa vidi opširnije u: *I. Jelić*, KP Hrvatske, n. dj., 119 i dalje.

⁵⁹ U sastavu URSSJ-a tada je bilo 38 strukovnih saveza, ali svi nisu stigli poslati svoje delegate, *Radničke novine*, Beograd, 1. V 1938.

⁶⁰ U spomenutom materijalu »URSSJ 1934—1937« (Izveštaj IO IV kongresu URSSJ) istaknuto je da u Jugoslaviji izlaze ovi listovi i časopisi: tjednici — *Radničke novine* u Beogradu, *Slobodna riječ* i *Grafički radnik* u Zagrebu, te *Munkaš Ujšag* u Novom Sadu; dvaput tjedno izlazi: *Delavska politika* u Mariboru; dvaput mjesečno izlaze: *Delavec*, *Ujedinjeni železničar* i *Privatni nameštenec* u Ljubljani, *Privatni nameštenik* u Zagrebu, te *Pokret* (list privatnih nameštenika), *Gradevinski radnik* i *Glas* (organ Ujedinjenog saveza hotelsko-kavanskih i gostioničarskih radnika); jedanput mjesečno izlaze: *Ujedinjeni sindikati* u Beogradu, *Snaga* u Sarajevu, *Glasnik Saveza bankovnih osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika* u Zagrebu, *Svoboda* i *Ljudski glas* u Ljubljani. Svi su ti listovi bili više-manje socijalističke orijentacije. Jedino se između njih izdvajao već spomenuti list *Radnik* za koji je u Izveštaju rečeno: »Ali kako on načinom svoga uređivanja nije odgovarao intencijama sarajevskog kongresa i bio u suprotnosti s politikom URSSJ, centrala ga nije priznala kao svoj organ, i osporila mu je pravo da se predstavlja kao sopstvenost pokreta URSSJ. Pitanje priznanja 'Radnika' još uvijek stoji otvoreno jer u načinu redaktiranja toga lista i celokupne ostale štampe našega pokreta stoji ideološka razlika« (Izveštaj, poglavlje šesto s naslovom Kulturni i prosvetni rad, str. 5). Vidi i bilj. 49.

⁶¹ *Radničke novine*, 1. V 1938. O Kongresu do sada su u literaturi u sklopu širih tema najopsežnije pisali *I. Jelić* u: KP Hrvatske, n. dj., 118 i dalje i *J. Cazi*, Na političkoj liniji, n. dj., 118 i dalje. Tu je tok Kongresa rekonstruiran na osnovi *Radničkih novina*, Beograd, lista *Radnik* i dvaju spisa Uprave policije u Zagrebu upućenih Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine, Odjeljku za državnu zaštitu br. 10216/38

ime Amsterdamske sindikalne internacionale i čehoslovačkih sindikata — Rudolf Tayerle; Arnol Sölvín i Axel Strand iz Stockholma zastupali su švedske sindikate, A. Jensen iz Kopenhagena u ime danskih sindikata, Van der Lende iz Amsterdama u ime nizozemskih sindikata, Beno Gal iz Budimpešte koji je zastupao mađarske sindikate, te Steinitz u ime Međunarodnog biroa rada) i domaći (u ime Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja načelnik Jeremić i sekretar Ostojić, u ime SUZOR-a⁶² generalni ravnatelj Radovan Matijašić, te od Centrale za radničko vaspitanje Živko Topalović⁶³). Gosti su bili i predstavnici tzv. neutralnih sindikata — Saveza grafičkih radnika Jugoslavije (Eugen Štark)⁶⁴, te Saveza bankovnih, osiguravajućih i trgovačkih činovnika Jugoslavije⁶⁵ (Dušan Grković⁶⁶). Kongres je otvorio Luka Pavičević, predsjednik URSSJ-a, koji je rekao da je URSSJ najjača sindikalna organizacija u zemlji, iako se u njemu još uvijek ne nalaze svi sindikati. On je, zatim, naglasio značenje Kongresa za izgradnju jedinstva sindikalnog pokreta kao zaloga »jedinstvene radničke borbe«.⁶⁷ Pozdravio je i sve goste, posebno strane, koji su svaki, također, pozdravili Kongres. U ime domaćina, Mjesnoga međustrukovnog odbora URSSJ-a za Zagreb,⁶⁸ Kongres je

od 17. IV i od 18. IV 1938. godine (AIHRPH, III Sindikati 1938, inv. br. 349). Naime, nisu sačuvani spisi Kongresa, osim spomenutog Izvještaja, pa su navedeni izvori, zapravo, jedina mogućnost da se rekonstruiraju tok i zaključci Kongresa. O Kongresu su pisale i ostale tadašnje novine, od onih građanskih do radničkih, ali nigdje nisu tako detaljno navedeni tok i zbivanja na Kongresu kao i njegovi zaključci, nego su doneseni samo komentari toga događaja.

⁶² Te se ličnosti spominju u spisu Uprave policije od 17. 1938.

⁶³ On je bio u toku 1919. sve do kraja 1920. godine komunist, jedan od sekretara Centralnog partijskog vijeća KPJ, a zatim je kao vođa centrumaša isključen iz Partije. Od kraja 1920. godine sve do 1941. godine jedan je od vođa socijalista u Jugoslaviji i ima značajne funkcije, i u samoj Socijalističkoj partiji Jugoslavije, i u Centralnom sekretarijatu Radničkih komora, a 1937. i 1938. godine radi u spomenutoj Centrali za radničko vaspitanje.

⁶⁴ Osim što je bio dugogodišnji predsjednik Saveza grafičkih radnika, E. Štark je u to vrijeme bio i predsjednik Radničke komore u Zagrebu. Pripadao je istaknutim socijalistima.

⁶⁵ Savez grafičkih radnika Jugoslavije i Savez bankovnih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije (SBOTIČ) nisu 1925. godine pristupili URSSJ-u, a nisu bili ni u Nezavisnim sindikatima, pa su zbog toga dobili ime neutralni sindikati. Međutim, dok u Savezu grafičkih radnika Jugoslavije, točnije u njegovoj centralnoj upravi, komunisti nisu uspjeli postići većinu (iako su vodili neke podružnice, pa i regionalne organizacije), u SBOTIČ-u od 1937. godine nadalje imaju vodeće pozicije.

⁶⁶ Imao je istaknuto mjesto u komunističkom pokretu Hrvatske: bio je jedan od rukovodilaca Kluba studenata marksista u Zagrebu, sekretar MK KPJ za Zagreb u toku 1927. i 1928. godine (pripadao je lijevoj frakciji), sekretar PK KPJ za Hrvatsku i Slavoniju 1932. godine, radio je i u sindikatima — i u Nezavisnim, i u URSSJ-u. Od 1935. godine nadalje angažiran na stvaranju Jedinstvene radničke partije u sklopu Narodne fronte.

⁶⁷ AIHRPH, III, Sindikati inv. br. 349, br. 10216/38 od 17. IV 1938. godine; *Radničke novine*, Beograd, 22. IV 1938. godine prenijele su zaključak Pavičevićeva govora ovako: »U osnovi našeg pokreta je partisko-politička nezavisnost i klasna borba. To daje mogućnost široke mobilizacije radničke klase u okviru Urša. Jedinstvo, solidarnost i ljubav će triumfovati.«

⁶⁸ O radu Mjesnoga međustrukovnog osbora URSSJ-a za Zagreb usp. B. Janjatović, O nekim aspektima djelovanja KPJ u zagrebačkim sindikatima i preuzimanju vodeće uloge u URSSJ-u u razdoblju 1933—1941. godine, zbornik *Revolucionarni radnički pokret u Zagrebu između dva svjetska rata*, Zagreb 1968, 273 i dalje; vidi i I. Jelić, *KP Hrvatske*, n. dj.

zatim pozdravio Josip Kraš,⁶⁹ koji je istaknuo značenje Kongresa za učvršćivanje jedinstva i sloge radničke klase naglašavajući internacionalnu pripadnost radnika Jugoslavije (istaknuo je i parolu »Proleterii svih zemalja, ujedinite se!«) i njihovu borbu protiv eksploatacije, nezaposlenosti, bijede, gladi. Nakon njega govorili su spomenuti gosti pozdravljajući radničku klasu Jugoslavije. Svečani dio Kongresa završen je u 12 sati i 50 minuta. Tom dijelu Kongresa prisustvovalo je i oko 200 zagrebačkih radnika koji su pažljivo pratili govornike i osobito pozdravljali one koji su se zalagali za jedinstvo radničke klase.⁷⁰

Istoga dana po podne, Kongres je nastavio u plenumu rad. Prvi je referent bio sekretar Centrale URSSJ-a Bogdan Krekić. On je podnio referat s naslovom Rad zemaljske sindikalne centrale i njenih sastavnih organizacija i položaj radničkoga i namješteničkog pokreta, najavljen u dnevnom redu Kongresa, objavljen nekoliko mjeseci prije njegova održavanja. Krekić je u polsatnom izlaganju sumirao dio Izvještaja Izvršnog odbora IV. kongresu s naslovom URSSJ 1934—1937, koji je uoči Kongresa dostavljen samo delegatima Kongresa.⁷¹ U ocjeni razvoja URSSJ-a od njegova III. kongresa 1934. godine, povezujući ga s ekonomskom situacijom u zemlji i svijetu, naglasio je da je sindikalni pokret, odnosno URSSJ, uspio poboljšati ekonomski položaj radnika. Govorio je i o unutarnjem razvoju URSSJ-a, povezujući ga s općim principima sindikalnog organiziranja. Rekao je, među ostalim, i ovo: »Ima u našim redovima različitog procjenjivanja situacije, ima taktičkih diferencijacija. Iz toga izniču sporovi [...]. Zlo bi za radničku klasu bilo da njen pokret bude duhovna žabokrečina. I u nas, kao što se zna, ima raznih gledišta. Nosićemo se kao što smo se nosili, ali ćemo sačuvati osnovnu liniju pokreta i njegovo jedinstvo.«⁷² Krekić je još govorio o

⁶⁹ On je u to vrijeme bio sekretar CK KP Hrvatske, član Sindikalne komisije CKKPH i predsjednik Mjesnoga međustrukovnog odbora URSSJ-a za Zagreb — poznat radničkoj javnosti po svojem radu i opredjeljenjima, zbog kojih je proveo mnoge godine na robiji i u zatvorima. Bio je član KPJ od 1919, tehnički rukovodilac lista *Borba* (1926—1928), od 1929. do 1934. godine na robiji, zatim je sindikalni funkcionar. U toku 1938. godine postaje i članom privremenog rukovodstva KPJ.

⁷⁰ Usp. *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, knj. IV, Izvještaj od 3. rujna 1938. godine upućen Kominterni, str. 83. Tito tu, među ostalim, kaže: »Održavanje kongresa baš u Zagrebu bilo je od veoma velike koristi za pristalice jedinstva, jer su radnici na galeriji svojim prisustvom vršili takav psihološki pritisak na kongres da niko nije smio istupiti protiv jedinstva sindikalnog pokreta. Naprotiv, svi govornici, počev od Topalovića i Krekića pa do naših drugova, odlučno su se izjašnjavali za jedinstvo sindikata.« U spomenutom dopisu Uprave policije od 18. travnja 1938. godine kaže se da su radnici, njih oko 200, prisustvovali samo otvaranju Kongresa. To isto kažu i *Radničke novine*, 22. IV 1938. godine. No, iz njihova se opisa može zaključiti da su ti radnici toga prvog dana bili zajedno s delegatima i gostima Kongresa: »Gosti su pušteni prvoga dana pre podne. Za tili čas su ispunjena sva mesta. Gosti se nisu ustručavali: birali su najzgodnije mesto. Pa ipak sve je teklo u redu. Objašnjavanja nisu uopšte bila. Delegati su vodili prijateljske razgovore sa zagrepčanima.«

⁷¹ Vidi bilj. 43. Izvještaj su potpisali Luka Pavičević, predsjednik URSSJ-a, Bogdan Krekić, sekretar, Branko Jovanović, blagajnik, Milorad Belić, Pero Damjanović — svi iz Beograda, Vladimir Pfeifer i Ilija Sarapa iz Zagreba, Jurij Arh i Lovro Jakomin iz Ljubljane, Jovo Jakšić iz Sarajeva, Leopold Močari iz Novog Sada i Mato Ivišić iz Splita.

⁷² *Radničke novine*, 22. IV 1938.

organiziranju sindikata na bazi demokracije i legaliteta, te slobode. Drugi referent Lovro Jakomin, sekretar Splošne delavske strokovske zveze,⁷³ u svom izlaganju s naslovom Ekonomski i socijalni položaj radnika izložio je problem niskih nadnica u Jugoslaviji, ukazao na nezaposlenost, a osvrnuo se i na radno zakonodavstvo. Založio se da Kongres zatraži poboljšanje ekonomskog i socijalnog položaja radnika, jer »mada se ušlo u eru prosperiteta, ipak kriza za radničku klasu još nije prošla. Posledica toga je strahovito pogoršanje položaja proletarijata.«⁷⁴ Milorad Belić, sekretar URSSJ-a,⁷⁵ u svom referatu: Uredba o minimalnim nadnicama ukazao je na činjenicu da ta uredba nije olakšala položaj radnika, nego naprotiv, svojim odredbama (ne samo visinom određene minimalne nadnice nego i obaveznim postupkom mirenja i arbitraže u svakom sporu između poslodavaca i radnika) znatno je otežala i položaj radnika i pokušala onemogućiti njihovu borbu. Založio se da se nadnice određuju prema egzistencijalnom minimumu i da se »ostavi puna sloboda sindikalne akcije, nesputan zamah aktivnosti.«⁷⁶ Adam Katić, sekretar Pokrajinskog odbora URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju,⁷⁷ u svom referatu: Tarifne akcije dao je analizu tarifnih i štrajkaških pokreta u 1936. i 1937. godini i ukazao na čestu pojavu u toku tih akcija da su radnici-seljaci pokušavali zauzeti mjesta radnika koji su štrajkali. Zbog toga se založio za to da se i ta vrsta radnika obuhvati sindikalnom akcijom. Govorio je i o uzrocima štrajkova, od kršenja kolektivnih ugovora do nepriznavanja institucije radničkih povjerenika, i založio se za slobodu pokretanja tarifnih pokreta uopće, pa tako i štrajkova, a osobito za slobodno postavljanje štrajkaških straža. Govorio je i o zaštiti radničke omladine, te o nužnosti okupljanja žena-radnica. Naglasio je: »Moramo imati otvorene mogućnosti da naglasimo da u našem pokretu ne gospodare oni odozgo, već da sami

⁷³ Bio je pripadnik i funkcionar Socijalističke partije Jugoslavije, a kao sekretar Splošne delavske strokovne zveze, koja je bila u sastavu URSSJ-a, imao je važnu poziciju među desnim socijalistima.

⁷⁴ *Radničke novine*, 22. IV 1938.

⁷⁵ Vidi bilj. 55. M. Belić je bio jedan od sudionika Kongresa ujedinjenja 1919. godine na kojem je izabran za člana plenuma Centralnoga radničkoga sindikalnog vijeća. Kao centrušaš isključen je iz pokreta potkraj 1920. godine. Od tada je jedan od istaknutih socijalista i ima važna mjesta, i u Socijalističkoj partiji Jugoslavije (1922—1928), i u upravi Glavnoga radničkog saveza, odnosno Ujedinjenoga radničkoga sindikalnog saveza Jugoslavije (1922—1940). Bio je i činovnik u Radničkoj komori u Beogradu (1924—1938).

⁷⁶ *Radničke novine*, 22. IV 1938. Njegovo izlaganje popraćeno je uzvicima »Dolje uredba!«

⁷⁷ On je bio poznati sindikalni funkcionar i od 1936. godine član Pokrajinske uprave URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju — tada simpatizer KPJ a od 1939. god. član. Referat i rasprava o tarifnim akcijama bila je novost na kongresu URSSJ-a. Do Četvrtog kongresa nije se tako raspravljalo o toj toliko važnoj problematici. I taj referat, kao i referent, označili su aktivnost komunisti da se i o tom pitanju govori. U materijalima za Kongres ta problematika nije bila obrađena kao zasebno poglavlje, pa je za analizu poslužila knjižica *Bogdana Krekića*, *Radnički štrajkovi 1936. godine*. Zanimljivo je da *Radničke novine* navode da je Katić govorio poslije V. Pfeifera, a prema spomenutom dopisu Uprave policije, od 18. trvnja 1938. godine, Katić je govorio prije. Inače je prikaz Katićeva referata, uostalom kao i drugi, opsežniji u *Radničkim novinama*.

odlučuju radnici.«⁷⁸ Istaknuo je i veliku ulogu radničke štampe u propagiranju ciljeva tarifnih i štrajkaških akcija, te drugih sindikalnih akcija. Poslije njega je podnio referat (bila je to peta točka dnevnog reda) Vladimir Pfeifer, dugogodišnji sekretar Radničke komore u Zagrebu,⁷⁹ s naslovom Socijalno-političke ustanove i radnički pokret. Ukazao je na izigravanje radničkog zakonodavstva od poslodavaca — od uredbi o radnom vremenu do primjene higijensko-tehničke zaštite na radu. Založio se za primjenu odredbi zakona o organiziranju inspekcije rada, burzi rada, izboru radničkih povjerenika na osnovi uvažavanja mišljenja sindikata, koji su i organi radničke borbe i treba da postanu institucije socijalno-ekonomskog karaktera. Kao posljednji referent (na Kongresu je to bila šesta točka dnevnog reda)⁸⁰ nastupio je Miroslav Pintar, predsjednik Pokrajinskog odbora URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju,⁸¹ s referatom Organizaciono i akciono jedinstvo. On je, koliko su mu to mogućnosti dopuštale s obzirom na zahtjeve policije,⁸² naglasio da je organizaciono i akciono jedinstvo »najvažnije pitanje, bez čijeg ostvarenja ne može biti govora o stvaranju svega onoga što je na kongresu izloženo.«⁸³ Istaknuo je da nema jedinstva ni u »slobodnim sindikalnim organizacijama« — između URSSJ-a, Općega radničkog saveza, Saveza bankovnih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije i Saveza grafičkih radnika, a da se ne govori o tome da nasuprot njih stoje tzv. žuti sindikati koje kapitalisti stvaraju kako bi onemogućili djelovanje i slobodnih sindikata i radničke klase u cjelini. Govorio je i o Hrvatskom radničkom savezu u kojem radnici »idu za ostvarenjem svojih radničkih zahteva i da se bore protiv izrabljivanja od strane kapitalista, a svoj Savez da su stvorili radi toga, što misle da će na taj način doprineti bržem rešenju hrvatskog pitanja. Radi toga da URSS stoji na stanovištu da sa HRS-om treba saradivati.«⁸⁴ Što se tiče JUGORAS-a, ekspoziture Jugoslavenske radikalne zajednice među radnicima, Pintar je naglasio da s njim ne može biti suradnje jer je taj savez »fašistički«. Posebno je istaknuo značenje jedinstva radničke klase u njezinoj borbi za poboljšanje i promjenu položaja svih radnika u sklopu međunarodnog jedinstva radničke klase i njezine borbe za »mir, slobodu i kruh«. Osvrnuo se i na situaciju u URSSJ-u: »Sarajevski kongres je odredio, a i I(zvršni)

⁷⁸ *Radničke novine*, 22. IV 1938.

⁷⁹ On je, uz to, bio dugogodišnji funkcionar Saveza privatnih namještenika, član Ravnateljstva Središnjeg ureda za osiguranje radnika i član centralne uprave URSSJ-a (1931—1940). Po uvjerenju bio je desni socijalist.

⁸⁰ Prema najavi dnevnog reda Kongresa trebalo je da bude sedma. Vidi bilj. 57.

⁸¹ On je bio dugogodišnji sindikalni funkcionar, osobito poznat po svom radu u Savezu šivačko-odjevnih radnika u Zagrebu od 1930. godine nadalje. Bio je član KPJ od 1919. god., poslije Obznane osuđen na zatvor zajedno s Đ. Đakovićem i P. Mandžićem. Od 1936. godine nalazi se u Pokrajinskom odboru URSSJ-a za Hrvatsku i Slavoniju kao predstavnik Saveza šivačko-odjevnih radnika u kojem je imao niz značajnih funkcija. Od 1937. godine član je i Sindikalne komisije CK KP Hrvatske.

⁸² Vidi bilj. 58.

⁸³ AIHRPFI, III Sindikat 1938, inv. br. 349, dopis Uprave policije od 18. IV 1938.

⁸⁴ Isto, U *Radničkim novinama*, 22. IV 1938. dio o HRS-u sažet je ovako: »U Hrs su radnici ušli da vode borbu protiv kapitalista bili oni hrvatski ili srpski. No, sa strane njihovog vodstva se podmeće našem pokretu da smo narodni izdajnici.«

O(dbor) Ursa je nastojao da se grupisanje srodnih sindikata izvrši [. . .]. Formu organizacije treba ostaviti odnosnim organizacijama. Važno je da princip proleterske demokratije ostane neokrnjen. Van Ursa je ostao niz sindikata klasnog obeležja. Do sada smo sa njima saradivali u izvešnim socijalno-političkim akcijama. Nužno je to dići na viši stepen. Treba stvoriti u svim mestima radne odbore koji će koordinirati celokupnu aktivnost.⁸⁵ Na kraju je Pintar rekao i ovo: »Naši zahtevi koje su referenti već izložili treba da budu osnova praktične akcije za jedinstvo. Na tim pitanjima treba da mobilišemo radnike.«⁸⁶

Nakon tih uvodnih referata izabrane su komisije za pripremu i pretres predloženih rezolucija Kongresa.⁸⁷ Nakon toga, u ime verifikacione komisije izveštaj je podnio Branko Petek,⁸⁸ koji je izvijestio da je prisutno 120 delegata s pravom glasa, te 77 delegata sa savjetodavnim glasom. Iznio je i podatak da delegati predstavljaju 56.421 člana.⁸⁹

Do prestanka rada toga dana govorio je samo Petar Rajković, delegat iz Novog Sada.⁹⁰ Govorio je o ustanovi posredovanja rada i založio se da se Kongres izjasni protiv najnovije uredbe o posredovanju rada »koja ne odgovara interesima radnika«. Prvi dan Kongresa završen je u 19 sati i 30 minuta.⁹¹

Izabrane komisije trebalo je da počnu s radom 18. travnja u 8 sati, s tim da rade do 10 sati kada je imala početi nova plenarna sjednica. Komisije su doista počele raditi u 8 sati ujutro, ali je Komisija za rezoluciju o radničkom zakonodavstvu, zbog prisutnosti predstavnika Uprave policije u Zagrebu, na inicijativu Sime Crnogorca⁹² odlučila da zaključi svoj rad ne pretresajući rezolucije. Crnogorac je naglasio da članovi Komisije ne mogu slobodno govoriti jer nije sigurno »da njeni članovi zbog govora koje budu održali, neće biti uhapšeni«. V. Pfeifer se složio s tim prijedlogom. Tako je ta Komisija završila posao ne pretresajući materijale.⁹³

Plenarna sjednica nastavljena je u 10 sati i 30 minuta. Bilo je prijavljeno 19 govornika za raspravu o svim točkama dnevnog reda. Oni su, uz jedan izuzetak, podržali podnesene referate i cijeli spomenuti materijal dostavljen delegatima Kongresa, pa je i taj dio rada Kongresa označio da su radnici, odnosno njihovi predstavnici na ovom Kongresu, spremni

⁸⁵ *Radničke novine*, 22. IV 1938.

⁸⁶ Isto. Poslije toga je trebala biti točka 8. najavljenog dnevnog reda, ali nema podataka je li o njoj i raspravljano. Vidi bilj. 43 i 57.

⁸⁷ Iz dopisa Uprave policije od 18. IV 1938. godine ne može se zaključiti koje su sve komisije izabrane, a o njima ne govore ni *Radničke novine*, točnije nisu imenovane u tom izvještaju ni komisije ni njihovi članovi.

⁸⁸ Od 1936. godine bio je sekretar Saveza građevinskih radnika iz sastava URSSJ-a. Usp. *J. Cazi*, *Razvoj*, n. dj., 257 i dalje.

⁸⁹ Vidi bilj. 83.

⁹⁰ On je bio sekretar Radničke komore u Novom Sadu.

⁹¹ Vidi bilj. 83.

⁹² Bio je jedan od istaknutih sindikalnih funkcionara, član Uprave Podsaveza građevinskih radnika za Hrvatsku i Slavoniju (od 1932) i član Pokrajinskog odbora URSSJ-a (od 1936) za to područje. Član KPJ. Isticao se u organiziranju lista *Radnik*.

⁹³ Vidi bilj. 83.

na borbu za poboljšanje i promjenu svoga položaja u jedinstvenim akcijama i jedinstvenim organizacijama. Neki od sudionika u raspravi i izričito su se izjasnili za organizaciono i akciono jedinstvo svih radnika, a svega jedan je tu ideju odbio. Prvi se za riječ u raspravi javio Blaž Valjin, koji je govorio u ime Saveza građevinarskih radnika iz Zagreba.⁹⁴ Osvrnuo se na radničko zakonodavstvo i njegovu primjenu za građevinske radnike, pa je ustvrdio da ono »ne pruža građevinarskim radnicima ništa, jer u slučajevima bolesti i smrti, oni vrlo teško dobijaju ono što zakon predviđa.«⁹⁵ Isto važi, istaknuo je Valjin, i za ustanove za posredovanje rada. Zato je zaključio da je radnicima jedino sredstvo zaštite »obustava posla«. Poseban dio njegova izlaganja bilo je zalaganje za ostvarenje jedinstvenih i jakih sindikalnih organizacija, budući da radnici nemaju mogućnosti »osnivanja političke stranke«. Osvrnuo se na djelovanje Hrvatskoga radničkog saveza i založio se za suradnju s njim zato što se u njemu, bez obzira na namjere njegova vodstva, okupljaju radnici koji se bore za poboljšanje i promjenu svoga položaja. Založio se, zatim, za organizaciono i akciono jedinstvo unutar »slobodnih sindikata« — tj. za jedinstvo URSSJ-a, ORS-a, Saveza grafičkih radnika i SBOTIČJ-a.⁹⁶ Radisav Mitrić, metalski radnik iz Beograda,⁹⁷ govorio je o položaju metalčkih radnika i založio se za jedinstvenu tarifnu akciju svih radnika te vrste u zemlji zato što su radnici na jugu znatno manje plaćeni od onih na sjeveru i zapadu zemlje. Zatražio je slobodno sindikalno organiziranje željezničarskih radnika.⁹⁸ Založio se i za jedinstvo organizacije srodnih sindikata. Govorio je i o sindikalnoj štampi i založio se da se označe službena glasila — vjerojatno zbog različitog pisanja tadašnjih sindikalnih glasila pa i sukoba među njima.⁹⁹ Zatražio je da se formira prosvjetni odbor pri Izvršnom odboru URSSJ-a te da taj odbor poradi na jedinstvenoj prosvjetnoj akciji među radnicima. Mirko Vuksanović, rudar iz Trepče,¹⁰⁰ založio se za promjenu položaja rudarskih radnika. Naglasio je da je njihov položaj izuzetno težak zbog kršenja propisa od poslodavaca. Istaknuo je da su rudari, ipak, posredstvom svoje sindikalne organizacije uspjeli donekle popraviti svoj materijalni položaj. Franc Sve-

⁹⁴ Bio je istaknuti partijski radnik (član KPJ od 1924) i sindikalni funkcionar. Radio je, uglavnom, u Zagrebu. Od 1929. do 1934. nalazi se na robiji, a zatim se aktivirao u Savezu građevinskih radnika i Mjesnom međustrukovnom odboru URSSJ-a — što je radio legalno. Od 1937. godine član je Sindikalne komisije CK KP Hrvatske.

⁹⁵ AIHRPH, Sindikati 1938, inv. br. 349, dopis Uprave policije od 18. IV 1938.

⁹⁶ Isto. U *Radničkim novinama* njegovo je izlaganje doneseno u vrlo sažetom obliku, bez isticanja zahtjeva za jedinstvom.

⁹⁷ Vidi bilj. 95. U tom dopisu Uprave policije njega su nazvali Radoslav.

⁹⁸ I njegovo su izlaganje *Radničke novine* od 22. travnja 1938. godine vrlo sažeto prenijele. Kaže se da je on govorio kako se u metalčkoj industriji sve više upošljavaju žene i omladina, koji su nezaštićeni, pa je zatražio da se to stanje promijeni.

⁹⁹ Vidi bilj. 60.

¹⁰⁰ O njemu nema podataka. U *Radničkim novinama* njegovo je izlaganje, zbog štamparske greške, doneseno u dva dijela — najprije je odštampan završio dio izlaganja, a tek je zatim navedeno njegovo ime. U listu se kaže da on kao predstavnik rudarske organizacije (iz rudnika Trepča) »zvonkim glasom« i »slikovito prikazuje položaj u kome se nalaze rudarski radnici«, i da »jedinstvo treba izvršiti na bazi Ursovih organizacija«.

tek, predstavnik Splošne delavske zveze iz Ljubljane,¹⁰¹ istaknuo je ulogu URSSJ-a u stvaranju jakoga sindikalnog pokreta. Govorio i o nužnosti okupljanja omladine te o »potrebi autoriteta u pokretu«¹⁰² tj. »vodećih foruma Ursa«.¹⁰³ Franjo Šeparović iz Novog Sada¹⁰⁴ govorio je u ime poljoprivrednih radnika te opisao njihov težak položaj. Zatražio je da se URSSJ založi za primjenu propisa osiguranja i za tu vrstu radnika. Josip Legrad,¹⁰⁵ predstavnik privatnih namještenika iz Zagreba, ukazao je na značajke teškog položaja namještenika — osobito na dugo radno vrijeme (10, 12 i 16 sati). Istaknuo je da se položaj namještenika može popraviti jedinstvenom akcijom, pa je stoga osudio ponašanje neutralnih sindikata — Saveza grafičkih radnika Jugoslavije i SBOTIČJ-a zato što nisu priključeni URSSJ-u. Mihajlo Bogdanović, predstavnik pekarskih radnika,¹⁰⁶ govorio je o noćnom radu u pekarnicama i zatražio da se primjenjuje uredba o noćnom radu. On se jedini izjasnio protiv suradnje s Hrvatskim radničkim savezom i založio za jedinstvo unutar URSSJ-a. Josip Bosner¹⁰⁷ govorio je u ime šumskih radnika. Ukazao je na izuzetno težak položaj tih radnika koji je rezultat, i nehigijenskih uvjeta stanovanja, i rada, i vrlo niskih nadnica. Mato Matok,¹⁰⁸ predstavnik kožarsko-prerađivačkih radnika, govorio je o Uredbi o minimalnim nadnicama i zatražio njezino ukidanje, pogotovo u dijelu koji određuje postupak mirjenja i arbitraže jer ograničava pravo na štrajk i uopće tarifni pokret. I on se založio za organizaciono i akciono jedinstvo sindikata. Marko Belinić,¹⁰⁹ predstavnik tekstilnih radnika iz Varaždina, govorio je o neza-

¹⁰¹ Vidi bilj. 73.

¹⁰² Vidi bilj. 95.

¹⁰³ *Radničke novine*, 22. IV 1938.

¹⁰⁴ On je bio predsjednik Zemaljskog saveza poljoprivrednih radnika sa sjedištem u Novom Sadu i predsjednik Radničke komore u istom mjestu. Taj se savez od svoga osnivanja u ožujku 1928. godine nalazio u sklopu URSSJ-a i u njemu su u vrijeme održavanja Kongresa značajnu ulogu imali komunisti i simpatizeri KPJ, iako je Šeparović po uvjerenju bio socijalist. Usp. Sindikalni pokret poljoprivrednih radnika u Vojvodini 1935—1941, Uvodna studija, izbor i objašnjenje Danilo Kecić, Novi Sad 1980.

¹⁰⁵ Bio je član i funkcionar u Savezu privatnih namještenika i jedan od eksperata u Radničkoj komori u Zagrebu, jedan od istaknutih socijalista u Hrvatskoj.

¹⁰⁶ Bio je u delegaciji URSSJ-a iz Beograda, vjerojatno kao član, odnosno kao zamjenik člana IO Glavnoga radničkog saveza za Srbiju, koju je funkciju dobio 1937. godine. Po uvjerenju je bio socijalist. Usp. *N. Jovanović*, Sindikalni pokret, n. dj. na više mesta.

¹⁰⁷ Njegovo prezime u dopisu Uprave policije od 18. IV 1938. godine navedeno je kao »Bosnar«. On je, također, bio član IO Glavnoga radničkog saveza za Srbiju, izabran 1937. godine, a bio je i sekretar Saveza drvodjeljskih radnika. Došao je na Kongres u delegaciji URSSJ-a iz Beograda. Bio je član KPJ. Usp. *N. Jovanović*, Sindikalni pokret u Srbiji, n. dj. na više mesta; *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, knj. IV, 258, 275.

¹⁰⁸ Bio je poznati funkcionar SKOJ-a u dvadesetim godinama, a sada u Savezu kožarsko-prerađivačkih radnika član uprave zagrebačke podružnice i uprave Podsaveza za Hrvatsku i Slavoniju. Član KPJ. Usp. *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, knj. I, 232, 254, 312.

¹⁰⁹ U vrijeme održavanja Kongresa on je bio upravitelj Povjereništva Radničke komore u Varaždinu, a imao je i funkcije u Savezu šivačko-odjevnik radnika, te u Komunističkoj partiji. Usp. *M. Belinić*, Put kroz život, Zagreb 1985; *B. Janjatić*, Povijest, n. dj. na više mesta.

poslenosti u tekstilnoj industriji i o potrebi zaštite radnika-seljaka koji rade u toj grani privrede. Zatražio je i uvođenje 40-satnog radnog tjedna. Naglasio je da se radnički problemi mogu riješiti samo akcionim jedinstvom pri čemu je istaknuo značenje URSSJ-a za rješavanje problema radničke klase u cjelini. Salomon Katan iz Sarajeva¹¹⁰ govorio je o položaju općinskih i štedioničkih namještenika koji nemaju pravo na štrajk pa je zatražio da se ukine član Uredbe o minimalnim nadnicama koji takvu akciju zabranjuje. Jedina žena u raspravi bila je Jozefina Kuden iz Beograda¹¹¹ i govorila je u ime kućnih pomoćnica, a založila se da URSSJ poradi na usvajanju nacrtu zakona o kućnim pomoćnicama. Borivoj Marković iz Beograda¹¹² govorio je u ime općinskih radnika i o njihovu teškom položaju. Dragoljub Nikolić iz Sisevca¹¹³ govoreći o teškom položaju rudarskih radnika, ukazao je na negativno djelovanje Radničke komore u Skoplju.¹¹⁴ On je bio posljednji sudionik u raspravi na dopodnevnom zasjedanju koje je trajalo do 13,45 sati.

Istoga dana, tj. 18. travnja, rasprava je nastavljena u 15,30 sati. Prvi je govorio Simo Crnogorac.¹¹⁵ Osvrnuo se na djelatnost javnih burzi rada i istaknuo da ne rade u korist radnika. Rekao je da u tim ustanovama ne postoji samouprava, jer je njezin predsjednik činovnik imenovan od ministarstva i ima odlučujuće pravo glasa i pravo veta. Takav činovnik ima i pravo podjele izvanrednih pomoći. Zatim se osvrnuo na nagovještaj u štampi o osnivanju tzv. radnih logora za javne radove koje bi financirale burze rada. Zaključio je da bi radnici dvaput morali zaslužiti novac zarađen u javnim radovima, jer se od njihovih nadnica uzima dio za financiranje burzi rada. Složio se da bi se sredstva javnih burzi rada mogla upotrijebiti za financiranje javnih radova, ali samo kao zajam s kamata. Luka Hodak iz Bihaća¹¹⁶ govorio je u ime radnika na unskoj pruzi.¹¹⁷ Iznio je da su radnici na izgradnji te pruge uspjeli sindikalnom akcijom povećati svoje nadnice za 20 dinara, ali je istaknuo da sindikalne organizacije imaju teškoća u radu jer ih vlasti nastoje onemogućiti. Ukazao je i na nedostatke zdravstvenog osiguranja radnika na pruzi. Gabro

¹¹⁰ O njemu nema drugih podataka. U dopisu Uprave Policije u Zagrebu od 18. IV 1938. godine navodi se kao »Katon«.

¹¹¹ Ona je bila u delegaciji URSSJ-a iz Beograda. Bila je i član Uprave GRSJ-a za Srbiju, izabrana 1937. godine. Usp. N. Jovanović, Sindikalni pokret u Srbiji, n. dj. na više mjesta.

¹¹² I on je bio član delegacije URSSJ-a iz Beograda. Bio je član uprave GRSJ-a za Srbiju, izabran 1937. godine. Član KPJ. Usp. N. Jovanović, Sindikalni pokret u Srbiji, n. dj. na više mjesta.

¹¹³ Bio je član uprave GRSJ-a za Srbiju. Na i. mj.

¹¹⁴ Radnička komora u Skoplju je 1937. godine po odluci vlasti pripala Jugoslavenskom radničkom savezu (JUGORAS-u) — kako je to posebno istaknuto u spomenutom Izveštaju URSSJ-a 1934—1937. godine. Vidi bilj. 43.

¹¹⁵ Vidi bilj. 92.

¹¹⁶ O njemu nema podataka. U *Radničkim novinama* od 22. IV 1938. godine njegova diskusija nije uopće navedena.

¹¹⁷ U toku izgradnje unske pruge, koje je trajala godinama zbog nepovoljnog položaja, radnici su često štrajkali i o tim akcijama je pisala radnička štampa. Usp. B. Janjatić, Politika HSS-a, n. dj.

Kudelić, predstavnik brijačko-vlasuljarskih radnika iz Zagreba,¹¹⁸ govorio je o nepoštivanju kolektivnog ugovora od poslodavaca. Marko Kurtini iz Sušaka¹¹⁹ iznio je da se radničko zaštitno zakonodavstvo ne primjenjuje na pomorske, lučke i obalske radnike. Mato Ivičić iz Splita¹²⁰ govorio je o ugostiteljskim namještenicima. Ukazao je na njihov težak materijalni položaj. Istaknuo je da imaju smetnje i u sindikalnom organiziranju, jer ih vlasti u Splitu nastoje onemogućiti.¹²¹

Poslije završene rasprave slijedilo je usvajanje rezolucija. J. Legrad podnio je izvještaj o radu prve komisije koja je radila na rezoluciji o položaju radničkoga i namješteničkog pokreta (točka 1. dnevnog reda) i na rezoluciji o organizacionom i akcionom jedinstvu (točka 6. dnevnog reda). Delegati su prihvatili izvještaj i rezolucije koje su im bile predložene u spomenutom Izveštaju Izvršnog odbora IV kongresu URSSJ-a.¹²² Bile su to rezolucije s naslovom O karakteru i zadacima pokreta URSSJ i Organizaciono i akciono jedinstvo.¹²³ Izvjestilac druge komisije bio je M. Belić. Ta je komisija, vjerojatno, raspravljala o rezolucijama u vezi s ekonomskim i socijalnim položajem radnika. Jednoglasno su, nakon prihvaćenog izvještaja, prihvaćene i rezolucije o Tarifnoj politici sindikalnog pokreta i o Uredbi o minimalnim nadnicama.¹²⁴ U ime treće komisije

¹¹⁸ Bio je na više mjesta član i sekretar Centralne uprave Saveza brijačko-vlasuljarskih radnika sa sjedištem u Zagrebu (Savez je bio u sastavu URSSJ-a). Član KPJ. Usp. *J. Čazi*, Razvoj sindikata u sklopu URSSJ-a, n. dj., 650.

¹¹⁹ Bio je dugogodišnji upravitelj Povjereništva Radničke komore u Sušaku i funkcionar u Savezu pomoraca.

¹²⁰ On je bio član Pokrajinske uprave URSSJ-a za Dalmaciju koja je od 1937. godine u rukama komunista.

¹²¹ O tome je naveden i niz dokumenata, uglavnom zabrana rada pojedinim podružnicama URSSJ-a u Splitu od uprave policije ili sreskog načelstva — u spomenutom materijalu URSSJ 1934—1937.

¹²² Isto. Svi prijedlozi rezolucije navedeni su na kraju toga materijala.

¹²³ Obje su rezolucije objavljene u *Radniku* i u *Radničkim novinama*. Rezolucija pod naslovom Organizaciono i akciono jedinstvo, kako je predložena u materijalu za Kongres, nije potpuno usvojena. Naime, kako se vidi iz objavljenih rezolucija i u *Radniku* i u *Radničkim novinama* došlo je do izmjene i to bitne u završetku rezolucije. U materijalu za Kongres bilo je na kraju rezolucije predloženo: »Isključivanje članova i pojedinih organa pokreta zbog taktičkog neslaganja u principu se ne odobrava. A celishodnost takvih rešenja, u koliko bi ih donosile sastavne organizacije, ceni Centralna uprava URSSJ-a i ona ih može odobravati ili ukidati.« Taj kraj, prema objavljenim tekstovima i u *Radniku* i u *Radničkim novinama* glasi ovako: »Isključivanje članova i pojedinih organa pokreta zbog taktičkog neslaganja se ne odobrava.« Izostavljen je, dakle, dio teksta »u principu« i posljednja rečenica (*Radnik*, 27. i 30. IV 1938; *Radničke novine*, 22. IV 1938).

¹²⁴ Te su rezolucije, također, objavljene i to je bio isti tekst kao i u materijalu za Kongres: *Radnik*, 22. i 27. IV, 6. V 1938; *Radničke novine*, 22. IV i 6. 1938. Rezolucija o Uredbi o minimalnim nadnicama doživjela je, također, promjene u odnosu na predloženi tekst iz materijala. Na Kongresu je usvojen drukčiji zaključak. Naime, u materijalima za Kongres predloženo je da se povise minimalne nadnice tako da odgovaraju egzistencijalnom minimumu, da se brišu odredbe o maksimalnim iznosima nadnica, da se propišu stroge mjere kako bi se Uredba o minimalnim nadnicama provodila u život i da se ukinu sve njezine odredbe koje sputavaju slobodu sindikalnog djelovanja. Prema objavljenim tekstovima u *Radniku* i *Radničkim novinama* usvojen je prvi stav zaključka; umjesto drugoga navedenog stava zaključeno je da se Uredba mora proširiti i na poljoprivredne radnike, a da se moraju ukinuti odredbe koje se odnose na općinske radnike i građevinske radnike — jer je Uredba za njih propisivala posebne uvjete. Stav treći ostao je, ali nije naveden četvrti stav.

koja nije, kako je već rečeno, radila, podnio je izvještaj B. Petek koji je obrazložio zašto komisija nije radila. Delegati su njegov izvještaj prihvatili burnim pljeskom. Ta je komisija trebalo da raspravlja o socijalnom zakonodavstvu, a rezolucije o Ravnopravnosti i zaštiti žena u privredi te Slobodi radničke koalicije vjerojatno su bile u toj domeni. Uz spomenute rezolucije na Kongresu su usvojene i rezolucije o sindikalnoj štampi, o kulturno-prosvjetnom radu, o samoupravi u socijalno-političkim radničkim ustanovama, o zaštiti radničkih povjerenika, o izgradnji pokreta i o ekonomskom i socijalnom položaju radnika, o međunarodnoj suradnji. Sve su se rezolucije nalazile u spomenutom Izvještaju Izvršnog odbora IV kongresu URSSJ-a, a kasnije su ili objavljene u sindikalnoj štampi, ili se o njima govorilo kad su se spominjali rezultati rada Kongresa.¹²⁵ Nakon usvajanja rezolucija, delegati su izabrali novi Izvršni odbor URSSJ-a, te Nadzorni odbor — redovne članove i zamjenike. Redovni članovi Izvršnog odbora postali su: L. Pavičević, B. Krekić, B. Petek, M. Belić, Stjepan Gužvić, V. Pfeifer, M. Pintar, Lovro Jakomin, Franc Toman, Jovo Jakšić, Petar Medić, Mato Ivišić, Duško Mrduljaš, Anton Rozmajer i Božidar Mašić. Njihovi zamjenici postali su: Ivan Sabo, Radisav Mitrić, Ljubica Rađenović, Boro Marković, Mirko Vuksanović, Rudolf Grubauer, Adam Katić, Ignac Tratar, Jurij Arh, Ivan Unger, Salko Dženanović, Petar Cević, Pave Kuzmanić, Franjo Šeparović i Jovan Oros. U nadzorni su odbor kao redovni članovi izabrani: Josip Bosner, Franjo Parte i Života Jevtović. Njihovi su zamjenici postali: Mile Rađošević, Jozefina Kuden i Aleksandar Purić.¹²⁶ Samo su dva glasa bila

¹²⁵ Isto i *Radnik*, 13. V 1938. Treba reći da je bilo izvjesnih razlika u pisanju *Radničkih novina* i *Radnika*. List *Radnik* više je komentirao odluke Kongresa i njegovo značenje a *Radničke novine* donijele su detaljniji opis njegova toka. Rezolucija o sindikalnoj štampi nije bila predložena u materijalima za Kongres, nego je u njima samo bilo govora o sindikalnoj štampi (vidi bilj. 43 i 62). Posebno je bilo važno da su socijalisti priznali list *Radnik* »s tim da odgovornost za njegovo uređivanje snosi Oblasni odbor URSS-a za Hrvatsku i Slavoniju«.

¹²⁶ *Radnik*, 22. IV 1938. Tada, a ni kasnije, uostalom kako je bilo uobičajeno, nisu objavljene biografije izabranih članova najvišeg foruma URSSJ-a. Čak nisu označene ni organizacije iz kojih su bili. O nekima od njih već je bilo riječi u ovom tekstu (vidi bilj. 46, 47, 75, 77, 79, 81, 88, 107, 111, 112, 120). Stjepan Gužvić u to je vrijeme radio u centrali Saveza kožarsko-prerađivačkih radnika u Beogradu. Po uvjerenju je, vjerojatno, bio komunist; Lovro Jakomin, po uvjerenju socijalist, zastupao je dio URSSJ-a iz Slovenije, bio je dugo vremena član Centralne uprave URSSJ-a; o Francu Tomanu nema više podataka — vjerojatno je bio predstavnik URSSJ-a iz Slovenije; Jovo Jakšić bio je 1919. i 1920. godine komunist, ali je kao centrumaš isključen iz KPJ potkraj 1920. godine. Od 1922. godine sekretar je Radničke komore u Sarajevu i jedan od najistaknutijih socijalista ne samo u Bosni i Hercegovini nego i u Jugoslaviji; Petar Medić je, također, bio predstavnik iz Bosne i Hercegovine, bio je neko vrijeme sekretar Saveza drvodjeljskih radnika; Duško Mrduljaš bio je tada sekretar PK KPJ za Dalmaciju i predsjednik Pokrajinskog odbora URSSJ-a za Dalmaciju; Antun Rozmajer, sekretar Oblasnog odbora URSSJ-a iz Novog Sada, po uvjerenju socijalist; Božidar Mašić, predsjednik podružnice Saveza drvodjeljskih radnika iz Novog Sada, također socijalist; Ivan Sabo, član centralne uprave Ujedinjenog saveza hotelsko-kafanskih radnika, član KPJ; Ljubica Rađenović, član IO Glavnog radničkog saveza za Srbiju; Rudolf Grubauer, poznati sindikalni funkcionar, sekretar Ujedinjenog saveza živežarskih radnika Jugoslavije, živio i radio u Zagrebu; za Ignaca Trataru nema podataka; Jurij Arh, poznati sindikalni funkcionar socijalističke orijentacije, predstavnik Saveza rudarjev Slovenije; Ivan Unger, sekretar Ujedinjenog saveza šivačko-odjevnih radnika, vjerojatno komunist; Salko Dženanović bio je predstavnik Saveza rudarskih radnika iz Bosne i

protiv toga izbora i to Jurij Arh i Lovro Jakomin.¹²⁷ Među njima, kako je to u srpnju 1938. godine izvijestio generalni sekretar KPJ Josip Broz Tito, Georgija Dimitrova generalnog sekretara Izvršnog komiteta Kominterne, bilo je »izabrano [...] 8 pristalica lijevog krila radničke klase, i to 3 u Izvršni odbor, a 5 u Plenum.«¹²⁸ Nešto kasnije, 17. rujna 1938. godine, Tito je, u referatu priređenom za sjednicu Sekretarijata Izvršnog komiteta Kominterne, precizirao: »U Centralnom odboru sindikata sada ima 8 drugova — 3 člana i 5 kandidata.«¹²⁹ Bili su to najvjerojatnije Miroslav Pintar, Boro Marković, Duško Mrduljaš, Petar Cević, Josip Bosner, Ivan Sabo, Adam Katić i Života Jevtović, a možda Ivan Unger, Stjepan Gužvić, Pave Kuzmanić.¹³⁰ Bio je to svakako velik uspjeh komunista i simpatizera KPJ, odnosno rezultat njihova djelovanja i pozicija u brojnim strukovnim sindikatima i tadašnjim pokrajinskim organizacijama URSSJ-a. U to treba uključiti i one socijaliste koji su bili spremni za suradnju kakvi su u to vrijeme bili: L. Pavičević, M. Belić, a vjerojatno i neki drugi.¹³¹

Na kraju je delegate Kongresa pozdravio Rudolf Tayerle i to na hrvatsko-srpskom jeziku, izrazivši uvjerenje da će usvojene rezolucije biti provedene u život i ostvarene ideje jedinstva izražene u referatima i diskusijama. Njega su delegati Kongresa burno pozdravili poklicima »Nazdar«. Bilo je već 18 sati i 45 minuta. Predsjednik Izvršnog odbora URSSJ-a L. Pavičević je, nakon govora R. Tayerlea, zaključio rad Kongresa.¹³² Kongres je bio dobro pripremljen i organiziran u mogućnostima koje je odredila policija, u skladu sa situacijom u sindikalnom pokretu i u društvu uopće. Naime, iako je Mjesni međustrukovni odbor URSSJ-a za Zagreb pripremio prije početka Kongresa veliki manifestacioni zbor, policijska ga je zabrana onemogućila kao i letak štampan u povodu Kongresa.¹³³ Zato i nije bilo drugih popratnih manifestacija koje bi organizirali URSSJ-ovi savezi u gradu. Jedino je u čast Kongresa održan turnir radničkih nogometnih klubova na igralištu »Victoria« u Miramarskoj. I taj je turnir prošao u skladu s mogućnostima jer su, kako to piše u spomenutom izvještaju Uprave policije od 18. travnja 1938. godine, »poduzete potrebne mere, da ne bi došlo do ispada. Međutim,

Hercegovine; Petar Cević, član Pokrajinske uprave URSSJ-a i PK KPJ za Dalmaciju; Pave Kuzmanić, predsjednik Saveza građevinskih radnika za područje Dalmacije, po uvjerenju vjerojatno komunist; Jovan Oros, predstavnik Mjesnoga međustrukovnog odbora URSSJ-a iz Novog Sada; Franjo Parte, radio u Savezu privatnih namještenika u Beogradu; Života Jevtović, funkcionar u Ujedinjenom savezu šivačko-odjevnih radnika, član KPJ, izabran u redakciju *Radničkih novina* u Beogradu; za Purića i Radoševića nema podataka. Usp. *J. Cazi*, Razvoj sindikata, n. dj., 122 i dalje; *N. Jovanović*, Sindikalni pokret, n. dj. na više mjesta; *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, knj. IV, na više mjesta; *I. Jelić*, KP Hrvatske, n. dj. na više mjesta.

¹²⁷ *Radničke novine*, 22. IV 1938.

¹²⁸ *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, knj. IV, str. 55 (pismo G. Dimitrova iz sredine srpnja 1938); vidi i isto, str. 48 (pismo Prežihovu Vorancu poslije 20. svibnja 1938).

¹²⁹ Isto, str. 115.

¹³⁰ Vidi bilj. 126.

¹³¹ Vidi o njima bilj. 47 i 75.

¹³² AIHRPH, III Sindikati, nav. br. 349.

¹³³ Usp. *I. Jelić*, KP Hrvatske, n. dj. 117.

na utakmici je bilo prisutno samo oko 100 lica, te ni tu nije bilo nikakvih incidenata«. U istom se izvještaju dalje kaže i ovo: »U toku celoga kongresa nije bilo nikakvog govora niti o komunizmu, niti o Španiji. U radu kongresa sudelovali su samo delegati.«¹³⁴ Sve to govori da je Kongres održan pod punom paskom policije, pa je manifestacija potrebe jedinstva sindikalnog pokreta i radničke klase izražena na Kongresu bila i zato velik uspjeh KPJ i njezine politike.

Kongres je, međutim, izazvao i veliku pažnju radničke javnosti, odnosno sindikata druge orijentacije, bilo da su mu stizali pozdravi i riječi podrške, bilo da su ga napadali. Naime, o Kongresu su se pozitivno izrazili listovi »Slobodna riječ«, koju su izdavali socijalisti u Zagrebu, »Grafički radnik«, organ Saveza grafičkih radnika Jugoslavije, i ostala štampa koju su izdavali socijalisti.¹³⁵

Međutim, građanska štampa i vodstvo Hrvatskoga radničkog saveza izrazili su svoje nepovjerenje prema URSSJ-u. HRS je čak štampao letak u kojem je napao i URSSJ i njegov Četvrti kongres.¹³⁶ No, te neprijateljske manifestacije nisu mogle umanjiti značenje Četvrtog kongresa URSSJ-a za jedinstvo radničke klase — kako su to isticale spomenute sindikalne novine.

Neposredno nakon završetka Kongresa, kako je pisao Josip Broz Tito u nekoliko navrata 1938. godine, došlo je do sastanka socijalista i komunisti, a tema sastanka bili su problemi jedinstvene fronte. Tito, među ostalim, 9. rujna 1938. godine, kaže: »Kao predstavnici socijalista na njemu su učestvovali Ž. Topalović, Bogdan Krekić, Luka Pavičević, Belić, Jakšić, Jakomin, a kao naši predstavnici petorica drugova, 3 radnika i 2 intelektualca.¹³⁷ Na ovom sastanku postignuta je saglasnost o zajedničkom istupanju, tj. o jedinstvenom frontu. Socijalisti su prihvatili naše gledište o unutrašnjoj i spoljnoj političkoj situaciji. Također su promijenili svoj stav o nacionalnom pitanju¹³⁸ i približili se našem, naročito u pogledu hrvatskog pitanja. Osim toga, riješen je i niz drugih važnih pitanja. Od posebnog je značaja to što su se oni obavezali da u svojim listovima više ne napadaju Sovjetski Savez, već da, po mogućstvu, pišu pozitivno; da neće ni nas napadati u listovima itd., da će svi njihovi listovi voditi borbu protiv fašizma i za stvaranje narodnog fronta.«¹³⁹

Sam tok Kongresa i svi događaji vezani uz taj događaj govore o promjeni situacije u sindikalnom pokretu u korist komunista i simpatizera KPJ, u korist politike i akcije Komunističke partije. Na teritoriju cijele zemlje komunisti i simpatizeri KPJ, pristalice jedinstva, postali su značajan faktor u samom URSSJ-u, ali i u sindikalnom pokretu uopće. Tim je

¹³⁴ Vidi bilj. 132.

¹³⁵ J. Cazi, Na političkoj liniji KPJ, n. dj.

¹³⁶ Isto, bilj. 133.

¹³⁷ Josip Broz Tito, Sabrana djela, knj. IV, 101, Izvještaj od 9. rujna 1938. godine. Na tom sastanku bili su M. Pintar, B. Adžija i, vjerojatno, V. Masleša.

¹³⁸ Usp. B. Janjatović, Stav grupe socijalista oko Ž. Topalovića prema nacionalnom pitanju u razdoblju od 1929. do 1941. godine, *Jugoslavenski istorijski časopis*, 9/1969, 159—163; Toma Milenković, Socijalistička partija Jugoslavije, n. dj.

¹³⁹ Vidi bilj. 137.

putem KPJ mogla polulegalno djelovati u organiziranju borbe radničke klase protiv građanskih snaga. No, dogovor postignut sa socijalistima, iako je označavao promjenu odnosa snaga u samom URSSJ-u, pa i raspoloženje među radnicima za jedinstvene akcije, ipak je bio samo trenutni kompromis. Pokazat će to daljnji slijed događaja.¹⁴⁰ Socijalisti su morali pristati na kompromis, jer su sve više gubili utjecaje i u samom URSSJ-u, i u radničkoj klasi Jugoslavije, ali se nisu htjeli odreći svoje reformističke politike i svojih opredjeljenja o evolutivnom putu u socijalizam posredstvom reformi kapitalističkog društvenog uređenja, ocjenjujući da tek treba stvoriti uvjete za te reforme. Za KPJ je taj kompromis bio samo dio njezine borbe za ostvarenje jedinstva radničke klase, a ne i pitanje njezinih opredjeljenja. Zato ga se ona mogla pridržavati, a socijalisti nisu. Oni su već u toku 1939. godine počeli akcije kako bi se riješili komunista i simpatizera KPJ u URSSJ, a takvim svojim djelovanjem samo su ubrzali obračun građanskih snaga i režima s URSSJ-om, odnosno zabranu rada URSSJ-u do koje je došlo potkraj 1940. godine.¹⁴¹

3.

Analiza najvažnijih odluka Četvrtog kongresa URSSJ-a, prije svega njegove rezolucije o organizacionom i akcionom jedinstvu, o karakteru i zadacima URSSJ-a, o tarifnoj politici, i odluka o sindikalnoj štampi pokazuje pobjedu komunista u URSSJ-u, iako istodobno ukazuje na spomenuti kompromis.

Rezolucija o organizacionom i akcionom jedinstvu počinje konstatacijama o promjenama u ekonomskim i političkim prilikama u posljednjih deset godina, i u metodama, i u borbi kapitalista protiv radničke klase. Te su se promjene očitovale u činjenici da je buržoacija u velikoj ekonomskoj krizi (1930—1934. godine) oduzela radništvu »osnovne građanske slobode, prava štrajka i sindikalne koalicije«, a nastoji i dalje da pogorša položaj radnika. Uz to, kapitalisti u borbi s radničkom klasom nastupaju jedinstveno, koordiniraju rad svojih političkih i ekonomskih organizacija, sve u cilju zaštite i unapređenja svojih klasnih interesa i »onemogućavanja ekonomske i socijalne-političke borbe radničke klase«. Nadalje, građanske snage »pomoću vladajućih političkih partija osnivaju radničke strukovne organizacije sa fašističkim tendencijama (JUGORAS, JNRS, klerikalne)«, a također i »putem bivših političkih partija, iskorišćujući nerešeno nacionalno pitanje Hrvata, i slobodarske težnje radnika, nastoje pod ideološkim partijskim parolama da okupe radnike u zasebne stručne organizacije (HRS)«. Nakon tih konstatacija, u rezoluciji se donose zaključci o daljnjem djelovanju URSSJ-a. Kao prvo, naglašava se partijsko-

¹⁴⁰ Na Petoj zemaljskoj konferenciji u listopadu 1940. godine KPJ je negativno ocijenila Četvrti kongres URSSJ-a kao »truli sporazum«, imajući u vidu daljnji razvoj događaja: socijalisti i dalje nisu bili za suradnju, a ni druge sindikalne organizacije, prvenstveno Hrvatski radnički savez. Usp. o tome *I. Jelić*, KP Hrvatske, 122; vidi i Peta zemaljska konferencija KPJ, n. dj.

¹⁴¹ Usp. bilj. 35 i 36.

-politička neovisnost sindikata unutar URSSJ-a, ali i svih »sindikálnih grupacija van sklopa URSSJ-a«, a odmah zatim, kao drugi zaključak, slijedi obaveza akcione i organizacione povezanosti organizacija »klasnog obeležja«, tako što će se stvoriti kartel »na čelu kojeg bi stajao stalan odbor za čitavu zemlju, uz pripomoć pokrajinskih i mesnih odbora gde imaju ove grupacije svoje organizacije«. Kao treći zaključak naveden je zahtjev da se u svim poduzećima gdje postoje dvije ili više sindikalnih organizacija formira zajednički akcioni odbor »za vođenje zajedničkih akcija i reprezentacije klasnog radničkog sindikalnog pokreta, da prestane svaka međusobna borba i da se obustave međusobni napadači.« Sve se to mora provesti, kaže se u četvrtom zaključku, na osnovi principa proleter-ske demokratije, a odluke tako donesene moraju vezati sve sudionike »moralno i materijalno«. U petom se zaključku kaže da se u sastav URSSJ-a prima Opći radnički savez, ako »usvoji i izvrši odluke II redovnog kongresa URSSJ-a«. ¹⁴² U naredna dva zaključka potvrđuje se da je Kongres prihvatio djelatnost Izvršnog odbora URSSJ-a na »stapanju istorodnih organizacija«, ali se ističe da sami savezi (odnosno njihovi kongresi) uređuju svoju unutarnju organizaciju na centralističkoj, federativnoj ili autonomnoj osnovi — onako kako oni sami odrede. Poseban je naglasak u narednom zaključku stavljen na akciono jedinstvo s organizacijama »koje stoje van klasne osnove« za ostvarenje potreba i zahtjeva radničke klase — ukoliko te organizacije prihvate suradnju. Zatim je u novom zaključku formuliran zahtjev da Izvršni odbor URSSJ-a daje inicijativu i da vodi sve akcije »na socijalno-političkom polju u pravcu zaštite radničke klase«. Na kraju je zadužen Izvršni odbor Centralne uprave URSSJ-a da na osnovi statutarnih obaveza i odluka Kongresa sve eventualne sporove među strukovnim savezima nastoji razriješiti »imajući u vidu interese celine pokreta i održanje organizacionog i akcionog jedinstva pokreta«. Istaknuto je i: »Isključivanje članova i pojedinih organa pokreta zbog taktičkog neslaganja se ne odobrava.« ¹⁴³

Navedeni zaključci potpuno potvrđuju opredjeljenje o jedinstvu sindikata, i unutar samog URSSJ-a, i uopće u sindikalnom pokretu, kao osnovi jedinstva radničke klase — u skladu s prije izloženim zahtjevima KPJ, uvažavajući ipak i neke stavove socijalista. URSSJ je po toj rezoluciji o organizacionom i akcionom jedinstvu imao ne samo izražavati osnovnu volju svoga članstva na osnovi proleterske demokratije, i postati inicijator radničkih akcija za promjenu njihova položaja nego i inicijator okupljanja svih radnika i svih organizacija, kako bi se ostvarilo jedinstvo radničke klase u borbi s jedinstvenom buržoazijom.

Ta opredjeljenja potvrdila je i rezolucija O karakteru i zadacima pokreta URSSJ. Polazeći formalno od odluka Izvršnog odbora URSSJ-a od ožujka i svibnja 1936. godine, ¹⁴⁴ koje su ponovo afirmirale odluke Trećeg kongresa URSSJ-a — što je bio ustupak socijalistima — Četvrti je kongres u toj rezoluciji zaključio da: 1. pozove sve radnike i namještenike »bez obzira na svekolike među njima eventualne partisko-političke ili verske

¹⁴² Vidi u tekstu i bilj. 35 i 36.

¹⁴³ *Radničke novine*, 22. IV 1938; *Radnik*, 27. IV 1938.

¹⁴⁴ Usp. *J. Cazi*, Na političkoj liniji KPJ, n. dj.

razlike« da se okupe u URSSJ-u »radi akcije za unapređenje svojih zajedničkih socijalnih interesa kao najamnih radnika«, 2. osudi svaku djelatnost koja »iz bilo kojih razloga razbija jedinstvo i celinu radničkog sindikalnog pokreta«, zalažući se za izuzimanje sindikalnog pokreta »iz svih partisko-političkih kombinacija«, i 3. pozove »sve radnike i namještenike, svesne svojih dužnosti prema klasi, da se u lojalnoj saradnji grupišu oko slobodnih sindikata i da čuvaju njihove osnovice i jedinstvo«. ¹⁴⁵

I ti su zaključci bili u skladu s politikom KPJ, politikom organizacionog i akcionog jedinstva.

U rezoluciji Tarifna politika sindikalnog pokreta Četvrti kongres URSSJ-a pošao je od ocjena o pogoršanju položaja radničke klase u cjelini, izraženom najprije u padu radničkih nadnica pri čemu je osobito niska nadnica žena i mladih radnika, u povećanju broja nezaposlenih, u nepriznavanju kolektivnih ugovora, u nepriznavanju radničkih povjerenika — što sve govori o položaju radnika, i na radnom mjestu, i u društvu. Zbog toga je zaključio: 1. da centrala URSSJ-a na čelu svih strukovnih saveza iz njegova sastava i u zajednici s drugim klasnim sindikalnim organizacijama povede odlučnu borbu za povećanje radničkih nadnica, a osobito nadnica žena i omladine, 2. da URSSJ u zajednici s drugim organizacijama povede odlučnu akciju za zapošljavanje nezaposlenih radnika, 3. da se povede široka akcija za ukidanje akordnog rada i protiv prekomjerne racionalizacije proizvodnje »koja štetno deluje i previše iscrpljuje fizičku snagu radnika«, 4. da se organiziraju tarifno-štrajkaške akcije za cijele privredne grane kako bi se postigli kolektivni ugovori koji bi bili priznati od poslodavaca. Da bi se to postiglo, »potrebno je raditi na stvaranju jedinstva radnika iz svih organizacija, kako ne bi u redovima samih radnika postojale poteškoće za pravilno sporovođenje borbe za postavljene zadatke«. U tom cilju centrala URSSJ-a treba poraditi na adekvatnom obavještanju i koordinaciji svih strukovnih sindikata. Uz to treba voditi borbu protiv za radnike štetnih odredaba Uredbe o minimalnim nadnicama, 5. da URSSJ povede borbu za primjenu propisa o higijensko-tehničkoj zaštiti na radu, 6. da se »putem organizovane snage radnika« štiti i unapređuje ustanova radničkih povjerenika. Uz to, URSSJ mora suzbijati pokušaje nametanja radnicima onih organizacija koje radnici ne žele, a također i pokušaje poslodavaca »da kontrolišu život radnika van radionica«, 7. da centrala URSSJ-a u suradnji s drugim forumima URSSJ-a hitno izradi uputstva za koordinaciju tarifnih i socijalno-političkih akcija i za tu svrhu da »uspostave centralne borbene fondove kao rezervnu pričuvu«. U toj je točki naglašeno da se URSSJ mora pobrinuti i za neorganizirane radnike i njihove akcije »ukoliko se stave pod disciplinu i rukovodstvo sindikalnog pokreta«. Sve tarifno-štrajkaške akcije »ukoliko su izvršene u saglasnosti foruma pokreta, pokret će kao celina pomagati«. ¹⁴⁶

¹⁴⁵ Vidi bilj. 143.

¹⁴⁶ Isto.

Rezolucija o tarifnoj politici, premda je umnogome izražavala i otprije poznate stavove socijalista izražene u toku tarifnih i štrajkaških akcija — inzistiranje na zakonskim mogućnostima, na borbi za primjenu propisa, na dokazivanju radničkih prava (osobito u ocjenama položaja radnika), ipak je odražavala premoć komunista u URSSJ-u. U njoj su došle do izražaja težnje koje su u svojoj politici zastupali Nezavisni sindikati, a i sama KPJ u toku dužega vremenskog razdoblja, da sindikati postanu kreatori i inicijatori tarifnih i štrajkaških akcija za poboljšanje i promjenu položaja svih radnika, a ne samo onih koji su organizirani u sindikatima. Takve stavove socijalisti do tada nisu prihvaćali opravdavajući to nedostatkom finansijskih sredstava, a zapravo bojeći se masovnih i borbenih radničkih akcija. Ta rezolucija ujedno pokazuje da pitanje jedinstva nije bilo samo pitanje organizacije već isto toliko pitanje akcije, pitanje svakodnevne djelatnosti za poboljšanje i promjenu položaja radnika u borbi radničke klase protiv buržoazije za najvažnije interese svakog radnika i svih njih zajedno.

I, na kraju, rezolucija o sindikalnoj štampi, odnosno u njezinu sklopu priznavanja lista »Radnik« i od socijalista¹⁴⁷ govori o premoći komunista i njihove politike. Potvrdile su to i druge odluke Četvrtog kongresa URSSJ-a, ali one u sklopu glavne teme Kongresa — pitanja jedinstva organizacije i akcije — nisu bile novi prodor već su afirmirale jedinstvene stavove o već otprije nespornim pitanjima iz sindikalne prakse.

Kao zaključak može se reći da je Četvrti kongres URSSJ-a postao manifestacijom jedinstva radničke klase zato što je odrazio mišljenje članstva o najvitalnijim pitanjima sindikalne prakse. Jedinstvo radničke klase izraženo u organizacionom i akcionom jedinstvu sindikata bilo je pitanje ne samo danog trenutka nego i strategije pokreta. Opređeljenje, potvrđeno na Kongresu, o upornoj borbi za zaštitu i unapređenje ekonomskih i socijalnih interesa radničke klase, bez obzira na organizaciju ili čak neorganiziranost, bilo je jedino historijski opravdano.

¹⁴⁷ Usp. bilj. 60 i 125.